

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Brukarinflytandets betydelse på Gunnareds Gård

SQ1562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp
Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits
Grundnivå
2012-02-19

Författare: Monica Hagberg
Handledare: Leila Billquist

Abstract

Titel: Brukarinflytandets betydelse på Gunnareds Gård

Författare: Monica Hagberg

Nyckelord: Aktivitetshus, brukarinflytande, empowerment, återhämtning.

Gunnareds Gård är ett aktivitetshus i Göteborgs kommun som arbetar med brukarinflytande. Denna uppsats syftar till att ta reda på hur personal och deltagare upplever brukarinflytandets betydelse på Gunnareds Gård. Detta syfte uppfylldes genom att undersöka vad det fanns för syn på brukarinflytandet på gården, hur brukarinflytandet gestaltade sig, vilken betydelse brukarinflytandet ansågs ha för deltagarna, för verksamheten och för personalen samt om brukarinflytandet ledde till återhämtning för deltagarna. En kvalitativ undersökning genomfördes där både intervjuer och observationer användes. Slutsatsen var att brukarinflytandet upplevdes vara centralt i verksamheten även om det inte alltid fungerade perfekt. Brukarinflytandet kan sägas vara så infiltrerat i verksamheten på Gunnareds Gård att gården inte skulle kunna fungera på något annat sätt. Vistelsen på gården och brukarinflytandet där medförde att deltagarna återhämtade sig på ett annat sätt än vad de skulle gjort annars.

Abstract

Gunnareds Gård is an activity center in Gothenburg, working with user involvement. This paper aims to find out how staff and participants look at the significance of user involvement at Gunnareds Gård. This was done by finding out what the general view of user involvement is, what user involvement looks like, what significance user involvement has for the participants, for the activities and for the staff. A qualitative study was made in which both interviews and observations were used. The conclusion was that the user influence is considered to be central in the work at Gunnareds Gård even though it does not always work perfectly. It is so infiltrated in the activities in Gunnareds Gård that the activity center could not function otherwise. By visiting Gunnareds Gård, the participants were recovering in a different way than they would have done otherwise.

Innehållsförteckning

Prolog	1
1 Inledning	3
1.1 Syfte och frågeställningar.....	4
1.2 Uppsatsens disposition	4
2 Begrepp	5
2.1 Brukare/deltagare	5
2.2 Brukarinflytande	5
2.3 Aktivitetshus	6
2.4 Funktionsnedsättning	6
2.5 Funktionshinder.....	7
3 Tidigare forskning	8
4 Gunnareds Gård i historisk återblick	10
5 Brukarinflytande på Gunnareds Gård	13
6 Teoretiska begrepp	14
6.1 Empowerment	14
6.2 Återhämtning.....	14
7 Metod	16
7.1 Inriktning.....	16
7.2 Observationer	17
7.3 Intervjuer	18
7.4 Sammanställning	20
7.5 Validitet.....	21
7.6 Reliabilitet.....	21
7.7 Generaliserbarhet	22
7.8 Metodreflektioner.....	22
8 Resultat & Analys	24
8.1 Generellt.....	24
8.2 Synen på brukarinflytande	24
8.3 Hur gestaltar sig brukarinflytandet.....	26
8.4 Brukarinflytandets betydelse för verksamheten.....	32
8.5 Brukarinflytandets betydelse för deltagarna	33
8.6 Brukarinflytandets betydelse för personalen.....	34
8.7 Leder brukarinflytande till återhämtning	35

9 Summering.....	40
9.1 Sammanfattning	40
9.2 Förslag på fortsatt forskning	41
Epilog	42
Referenser	43
Bilaga 1 - Intervjuguide.....	47
Bilaga 2 - Samtyckesblankett	51

Ett stort tack till min handledare Leila Billquist som under hela uppsatsskrivandet gett mig ovärderlig hjälp och vägledning jag inte kunnat vara utan. Jag vill även passa på att tacka både deltagare och personal på Gunnareds Gård som lät mig ta del av gemenskapen och verksamheten på gården under några veckor våren 2011.

Prolog

Jag kommer in genom den stora blågrå garageporten tillsammans med Roger. Rakt framför oss står det fyrkantiga pingisbordet och lite längre in i rummet framför den orangemålade garageväggen finns två träningscyklar och ett löpband. Snett till vänster om dessa står det en styrketräningsmaskin. Från taket till vänster hänger en boxningssäck och på den vita väggen till höger är två mörkbruna ribbstolar upphängda. Vissa väggar är dessutom dekorerade med affischer som på ett pedagogiskt sätt förklarar styrke- och boxningsövningar. Detta är inget vanligt garage. Det är gymmet på Gunnareds Gård.

”Taket var helt svart innan och det stod en traktor där. Det var katastrof.”, säger Roger och berättar att det var hans idé att göra om det gamla övergivna garaget till en träningslokal för deltagarna på Gunnareds Gård. Glädje och stolthet fullkomligt lyser ur hans ögon när han ivrigt talar om garagerenoveringen. Han berättar att han tillsammans med några andra deltagare började från grunden. De köpte färg, spackel och annat som behövdes. I nästan ett halvår arbetade man flera timmar om dagen för att få färdigt renoveringen och det går inte att ta miste på att Roger är nöjd med resultatet. Trots sina livssvårigheter utstrålar Roger en känsla av lycka när han får berätta detaljerna om allt från träningsmaskiner till svårigheten att få till ett gym som var både billigt och bra.

Roger förklarar vidare att han alltid varit intresserad av styrketräning, att han boxats tidigare och därför visste vad som behövdes i ett gym. Tillsammans med en ur personalen och en friskvårdsgrupp bestämde han vad som skulle köpas in. Förutom boxningssäck bland annat hopprep och madrasser. Pingisbordet har man tiggat till sig, men allra stoltast är Roger över sitt största fynd: multimaskinen som kan träna flera olika muskler.

”Jag sa att vi skulle sätta ut en annons på internet om att vi behövde redskap till gymmet. Vi satte ut mitt namn och telefonnummer. Efter någon vecka ringde en tjej. Hon visste inte vad maskinen hette, men att vi kunde få den gratis. Vi åkte med minibussen för att hämta den. När jag såg den tänkte jag att den var perfekt. Jag visste att den egentligen var dyr också.”

Vidare berättar Roger hur hans arbetslösa kompis som var snickare fick hjälpa till att snickra ihop ribbstolarna. De hade åkt till ett byggvaruhus för att välja ut plankor av rätt träslag som sedan kompisens använde sig av för att få till precis sådana ribbstolar som Roger ville ha. Han berättar också om hur han fått tag på en av motionscyklarna när hans grannar flyttade och att den andra skänkts av en ur personalen.

”Jag är ansvarig för gymmet och har nyckeln dit”, förklarar Roger. Det märks att han är tacksam över det förtroende han fått och att han har flera planer på hur han skulle vilja utveckla gymmet med bland annat nytt golv, hantlar, gummiband och pilatesboll.

Roger berättar också att han arrangerat en pingisturnering i gymmet med många deltagare. *”Vi hade nummerlappar också. Jag organiserade turneringen”*. Vidare förklarar han att pingisturneringar har blivit återkommande evenemang och att han är bra på att övertala övriga deltagare och personal att vara med. Stoltheten fortsätter att lysa över honom när han fattar sin pingisracket och serverar en boll till

mig. För ett ögonblick glömmet jag bort att jag är på Gunnareds Gård för att skriva en uppsats och deltar istället i en av mitt livs roligaste pingismatcher. Idag blir det dock utan nummerlapp.

1 Inledning

Uppsatsidén fick jag genom en annons på internet, i vilken Gunnareds Gård sökte någon som ville skriva uppsats om deras verksamhet. Gunnareds Gård hade som önskemål att få brukarinflytandets betydelse för verksamheten belyst.

Gunnareds Gård är ett aktivitetshus för människor i åldrarna 18 till 65 år med psykisk ohälsa eller en psykisk funktionsnedsättning. Gunnareds Gård består av två äldre byggnader med tillhörande trädgård och grusplan, belägna i Angered med närhet till Angered centrum och fina naturområden som Vättlefjäll och Lärjeåns dalgångar. Aktivitetshusets verksamhet är uppdelat på de två byggnaderna. Det stora huset kallas för Gunnareds Gård och är ett vackert gulmålat trähus från förra sekelskiftet. Huset används som mötesplats för social samvaro med caféverksamhet. Det mindre stenhuset kallas för Annexet och där bedrivs lunchservering, kulturverksamhet, studiecirkel samt arbetsgrupper.

När jag såg annonsen visste jag att jag ville skriva om verksamheten, då intresset för målgruppen fanns sedan tidigare. Detta intresse väcktes då jag skrev min B-uppsats om en mötesplats med ungefär samma målgrupp som Gunnareds Gård. Jag har dessutom bott större delen av mitt liv i Angered vilket gjort att jag genom åren mött människor med varierande bakgrund och svårigheter. Detta gör att jag är intresserad av vad som görs för människor i Angered som befinner sig i någon typ av problematisk situation. Jag kontaktade därmed Gunnareds Gård och fick personalens förtroende att skriva en uppsats för dem. Det faktum att jag vuxit upp i området och att jag därmed är väl bekant med trakterna gör det extra spännande att få skriva om verksamheten. Jag har gått i de närbelägna skolorna och känner till Gunnareds Gård sedan jag var liten.

Ursprungligen var Gunnareds Gård en stor lantegendom med mark som idag består av bostadsområden. Idag finns enbart lantbrukets bostadshus kvar. Det är detta hus som numera kallas Gunnareds Gård. Den tidigare verksamheten i huset var mest av fritidskaraktär. Jag minns exempelvis att jag som barn varit nere i Gunnareds Gårds källare och gjort träfigurer hos konstnären Tyko med skolan och dagis. Jag följde även med min mamma och syster på föräldragrupp vid Gunnareds Gård som liten. Jag minns Gunnareds Gård som ett mysigt och gammalmodigt hus där det doftade gott av nybakta kanelbullar. Det var ett trevligt ställe att gå till och man var välkommen. När jag återvände till Gunnareds Gård för att göra observationer och intervjuer inför denna uppsats kände jag åter detta gemytliga välkomnande. Atmosfären lever kvar än idag även om verksamheten i huset nu är en helt annan.

Jag anser att stadsdelar som Angered har ett oförtjänt dåligt rykte. I massmedia förekommer allt som oftast reportage som belyser olika problem som exempelvis bråk och kriminalitet (Törnquist, 2001). Det finns även positiva aspekter som en stor värme och gemenskap bland många av stadsdelens invånare. Denna värme och gemenskap var något jag direkt fick ta del av vid mina besök på Gunnareds Gård inför denna uppsats. Jag upplevde att jag ganska snabbt blev accepterad av deltagarna och många ville tala med mig. Både personal och deltagare bjöd med mig på verksamhetens olika aktiviteter.

På Gunnareds Gård har man arbetat med optimalt brukarinflytande sedan verksamheten startade. Denna inflytandeform innebär idag att personal och deltagare tillsammans delar på vardagens sysslor samt att demokratiska beslutsformer tillämpas. Aktivitetshuset har dessutom en brukarinflytandesamordningsgrupp, BISAM som har till uppgift att utveckla och utvärdera det brukarinflytande som finns i verksamheten. En aktiv deltagare i BISAM har berättat för mig att man på Gunnareds Gård har kommit långt i sitt arbete med brukarinflytande och kan ses som en förebild inom området. Efter att ha sökt information på internet kan jag i varje fall konstatera att Gunnareds Gård är det enda aktivitetshus i Göteborg som arbetar med brukarinflytarsamordning.

Ett flertal deltagare har berättat för mig att de anser att Gunnareds Gård är ett trivsamt ställe att komma till och att de mår bättre av att besöka stället. Under brukarinflytandedagen då jag deltog berättade Beatrice Toll, verksamhetens grundare, att hon är helt övertygad om att brukarinflytande leder till återhämtning hos deltagarna. Jag vill med detta i minnet ta reda på vad brukarinflytandet egentligen har för betydelse på Gunnareds Gård och vilken syn det finns bland personal och deltagare på brukarinflytande.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur personal och deltagare på Gunnareds Gård upplever betydelsen av brukarinflytandet i verksamheten.

För att kunna ta reda på detta har jag ställt upp de tre frågeställningarna nedan, som jag hoppas kommer kunna leda mig fram till en slutsats.

- Vad finns det för syn på och hur gestaltar sig brukarinflytandet på Gunnareds Gård?
- Vilken betydelse har brukarinflytandet på Gunnareds Gård för dess verksamhet, för brukarna och för personalen?
- Leder brukarinflytandet på Gunnareds Gård till återhämtning för deltagarna?

1.2 Uppsatsens disposition

Jag har valt att börja med att definiera ett antal begrepp som är centrala för uppsatsens innehåll. Därefter beskriver jag en del tidigare forskning som bedrivits inom området innan jag går in på att redogöra för hur verksamheten på Gunnareds Gård startade och har utvecklats genom åren. I kapitel sex försöker jag sedan förklara hur brukarinflytandet ser ut på Gunnareds Gård. Kapitel sju är en redogörelse för de två teoretiska begrepp jag använder mig av i min analys, empowerment och återhämtning. Därefter redogör jag för den metod jag använt mig av i mitt uppsatsarbete. Resultatet och analysen presenteras i kapitel nio och uppsatsen avslutas med en sammanfattning och förslag på fortsatt forskning.

2 Begrepp

I detta kapitel lyfter jag fram de begrepp jag anser vara de mest centrala för denna uppsats. Jag ger en kort förklaring på hur jag definierar och använder begreppen i uppsatsen.

2.1 Brukare/deltagare

Vad menas egentligen med begreppet brukare? I kommunallagen finns det ingen definition av detta begrepp. Där talas istället om den som nyttjar anläggningar eller institutioner. Förarbeten till lagtexter om brukarinflytande beskriver dock brukare som människor som ”nära och personligen berörs av en kommunal verksamhet och som utnyttjar den kontinuerligt under en relativt lång tidsperiod”. Vidare visar dessa förarbeten att brukare kan vara ett relativt vitt begrepp och att definitionen därför kan skilja ganska mycket (Ds 2001:34). Socialstyrelsen (2005) skriver att begreppet brukare är både problematiskt och otydligt. Man menar att brukare inte är detsamma som vare sig klient eller kund. En klient är någon som står i stark beroendeställning till den offentliga institutionen och en kund är någon som skulle kunna byta producent av den tjänst som avses. Brukare är istället en person som lagligt har rätt att påverka tjänsten, men som sällan har möjlighet att vända sig någon annanstans (Socialstyrelsen, 2005).

Det sistnämnda är den definition av brukare jag själv kan skriva under på. Den ideala bilden av en brukare är någon som främst kan påverka genom att höja sin röst för att förbättra servicen (Dahlberg & Vedung, 2001). Trots att denna uppsats fokuserar på brukarinflytande har jag valt att frångå begreppet brukare. Detta delvis beroende på att ett begrepp med så vid definition lätt kan missförstås, men även eftersom jag under mitt informationssamlade på Gunnareds Gård förstått att de som nyttjar verksamheten föredrar benämningen deltagare snarare än brukare. Jag har därför valt att använda mig av just begreppet deltagare som en synonym till brukare.

2.2 Brukarinflytande

Brukarinflytande är ett begrepp som är svårdefinierbart för de flesta. Bara begreppet brukare är komplicerat. Många på Gunnareds Gård talar mer om deltagare istället för brukare, så kanske hade begreppet ”deltagarinflytande” varit mer korrekt. Nu är dock brukarinflytande ett vedertaget begrepp som också används på Gunnareds Gård och jag har därför valt att använda mig av detta i min uppsats.

Det finns ett antal definitioner av brukarinflytande. En definition man ofta stöter på är den som finns i civildepartementets utredning *Vidga brukarinflytandet – en väg till ökad delaktighet och bättre service* från 1991. Här skrivs att brukarinflytande är ”medborgarens möjligheter att såsom användare av offentlig service påverka tjänsternas utformning och kvalitet”.

Det pratas om tre olika nivåer vid brukarinflytande: individnivån, verksamhetsnivån samt systemnivån. På individnivån fokuserar man på den enskilde brukaren och dennes möjlighet att påverka de tjänster just han eller hon nyttjar. På verksamhetsnivån är det istället brukarnas inflytande i allmänhet i den lokala verksamheten, exempelvis socialtjänst eller psykiatri som avses. När man istället pratar om inflytandet som brukarnas intresseorganisationer har på ett mer övergripande plan genom att exempelvis ge underlag till politiska beslut har man övergått till systemnivån (Nordén, 2008). Ibland gör man dock indelningen i endast två nivåer: den individuella och den kollektiva nivån (Ekecrantz, 2005).

Det finns dessutom olika grader av inflytande man som brukare kan utöva. För det första kan brukare delta aktivt i representativa, informerande eller rådgivande funktioner, exempelvis brukarråd eller utvärderingar. Den andra graden av inflytande är en partnerskapsmodell, där man tillämpar ett delat beslutsfattande. Brukare kan då vara delaktiga i beslutsprocessen på ett mer jämbördigt sätt. Den tredje graden är brukarstyrd verksamhet, där brukarna är i majoritet i lednings- och beslutsfunktioner (Hansson 2005). Socialstyrelsen (2005) skiljer mellan brukarmedverkan och brukarinflytande, där det förstnämnda är brukarnas deltagande i processer genom att föra fram synpunkter och delta i planering. Brukarinflytande förutsätter däremot att brukarnas synpunkter också påverkar processen.

Ershammar & Wiksten (2002) menar att begreppet inflytande egentligen är allt för oprecist och anser att det används eftersom många väjer för det begrepp det egentligen handlar om – makt. Det finns alltid en asymmetrisk maktrelation mellan brukare och personal, men med brukarinflytande förändras detta något och rollerna blir delvis nya (Ekecrantz, 2005). Personalen måste ha förmåga att avstå delar av sin makt genom att våga lämna över ansvar till brukarna (Toll & Schale, 2008).

2.3 Aktivitetshus

De kommunala aktivitetshusen i Göteborg riktar sig till personer mellan 18 och 65 år med psykisk ohälsa eller psykisk funktionsnedsättning. Vid de sex aktivitetshusen erbjuds besökarna mötesplatser, gemenskap och olika former av sysselsättning (Social resursförvaltning, 2010). Det är helt gratis att besöka aktivitetshusen och det krävs inte heller något biståndsbeslut för att komma dit (Göteborgs Stad, 2011).

2.4 Funktionsnedsättning

Socialstyrelsen (2007b) definierar funktionsnedsättning på följande sätt: ”nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. En funktionsnedsättning kan uppstå till följd av sjukdom eller annat tillstånd eller till följd av en medfödd eller förvärvad skada. Sådana sjukdomar, tillstånd eller skador kan vara av bestående eller av övergående natur.”

2.5 Funktionshinder

Socialstyrelsen (2007a) definierar funktionshinder på följande sätt: ”begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen. Exempel på begränsningar är svårigheter att klara sig själv i det dagliga livet och bristande delaktighet i arbetslivet, i sociala relationer, i fritids- och kulturaktiviteter, i utbildning och demokratiska processer. Det handlar framförallt om bristande tillgänglighet i omgivningen.”

3 Tidigare forskning

Det har gjorts en del tidigare forskning på detta område och faktiskt även om just Gunnareds Gård. Parallellt med mitt uppsatsarbete skrev exempelvis Emelie Losberg och Lina Ottosson (2011) uppsatsen ”*En fika på vägen till ett (mer) självständigt liv? – Empowermentprocesser på ett aktivitetshus*”. I denna undersöks hur empowerment-liknande metoder tillämpas på Gunnareds Gård och hur detta arbete upplevs av deltagare och personal. I denna uppsats kommer man bland annat fram till att deltagarna allra mest värdesätter gemenskapen på gården, något författarna ser som en typ av självhjälp. Man skriver också att personalen och deltagarna ser på möten på olika sätt. Personalen ser dem som demokratiska forum, medan deltagarna ser dem mer som informationskällor.

Carsten Palmer Schale (1997) har också studerat verksamheten på Gunnareds Gård. Både enskilt och tillsammans med Gunnareds Gårds skapare, Beatrice Toll (2008). I den förstnämnda rapporten konstaterar Schale att verksamheten på gården uppfyller ett viktigt behov och att den till viss del kan sägas vara en samhällskritisk aktivitet. Han konstaterar att gården med det då tillhörande minisamhället rönt stora framgångar.

Schale & Toll (2008) konstaterar att det är nödvändigt att brukares delaktighet och självständighet måste öka för att det ska kunna ske någon återhämtning. Brukarinflytandet spelar här en viktig roll genom att deltagarnas makt över sin egen livssituation ökar. Man poängterar också vikten av att personalen håller en låg profil och låter brukarna sköta så mycket som möjligt själva.

2007 deltog Gunnareds Gård tillsammans med nio andra verksamheter i en utvärdering av försök med brukarinflytandesamordnare. I denna utvärdering konstateras att återhämtning förutsätter ett betydande inslag av brukarinflytande i verksamheter och att detta i sin tur förutsätter ledningsnivåns medverkan. Man konstaterar också att det inte enbart räcker att etablera arbetssätt som gynnar brukarinflytande. Detta måste kontinuerligt följas upp för att bevaka brukarnas intressen (Lindqvist, 2007).

Internationellt sett kan man jämföra Gunnareds Gård med så kallade klubbhus. Klubbhusmodellen innebär att människor med psykisk funktionsnedsättning arbetar tillsammans med personal för att sköta ett klubbhus. Tanken är att detta ska förbereda medlemmarna för lönearbete utanför klubbhuset (Macias, Jackson, Schroeder & Wang, 1999). I ”A Retrospective Study of Clubhouse-based Transitional Employment” kom man fram till att medlemmar på klubbhus fortfarande kunde återkomma till vanliga lönearbeten än andra med liknande psykiska problem. Man påpekar dock att mer forskning behövs inom detta område (Henry, Barreira, Banks, Brown & McKay, 2001).

Anna Meeuwisse (1997) har i sin avhandling studerat Fountain House-rörelsen, som är ett annat namn på klubbhusrörelsen. Genom bland annat en fallstudie av Fontänhuset i Malmö konstaterar hon att man inom klubbhusrörelsen kan uppnå rehabiliterande effekter trots att det inte bedrivs någon egentlig vård. Det är istället arbetet som utförs, studiebesök och de sociala kontakterna inom klubbhusen som verkar rehabiliterande. Författaren skriver vidare att klubbhusen

framförallt är ett forum för känslor och identifikation för människor som utestängts från andra sociala sammanhang på grund av psykisk sjukdom.

Klubbhusrörelsen finns även på andra håll i Sverige och en utvärdering har gjorts av Fountain House i Stockholm (Karlsson, 2007). Utvärderingen visar att det dels finns tydliga självhjälpsinslag på klubbhuset, men även att dess medlemmar ofta kan söka stöd av varandra. Man har även kommit fram till att medlemmarna fått ett mer socialt aktivt liv på grund av den sociala gemenskap som finns i verksamheten.

4 Gunnareds Gård i historisk återblick

Beatrice Toll, tidigare verksamhetschef på Gunnareds Gård, arbetade som arbetsterapeut inom psykiatri i Angered under slutet av 1980-talet. I boken "Kraft att växa" (Gustafsson, 1998) berättar Toll att hon då kom i kontakt med människor som levde i stor misär. Det var passiviserade människor som saknade relationer och sammanhang i livet. Under denna tidsperiod var psykiatriutredningen på gång och samhällsdiskussionen som fördes var hur man skulle kunna hjälpa de psykiskt sjuka människor som flyttat ut från institutionerna. Mot bakgrund av detta bestämde sig Beatrice Toll tillsammans med Ulla Lönnqvist och Carl Toschach för att öppna en mötesplats för människor som varit i kontakt med psykiatri. Där skulle man kunna skapa nya kontakter och socialt isolerade få möjlighet till meningsfull sysselsättning eller arbete. De tänkte sig att detta skulle minska behovet av professionella nätverk inom vården och att man skulle kunna komma dit utan remiss. Tanken om Gunnareds Gård var född och man kontaktade stadsdelsnämnden (Gustafsson, 1998).

Stadsdelsnämnden öppnade Gunnareds Gård som ett projekt sista april 1990 och stadsdelschefen beslöt att målgruppen även skulle innefatta människor med andra sociala problem. Den första tiden fungerade Gunnareds Gård inte särskilt väl och fick därför stängas i ett år. Toll fick anställning som projektledare och verksamheten kunde öppnas igen första december 1992 (Gustafsson, 1998). Från början var kommunen, psykiatri och primärvården ansvariga för Gunnareds Gård men efter psykiatrireformen 1995 togs hela ansvaret över av kommunen (Nordén, 2009).

Gunnareds Gård handlade från början om social gemenskap med café, prat, sällskapsspel, musik och tidningar. Verksamheten växte snabbt och människor hittade dit genom psykiatriska mottagningar, socialkontor eller på egen hand. Senare växte nya behov fram hos deltagarna och man började arbeta med studiecirklar och arbetsgrupper. Verksamheten startade utan driftmedel och fick därför finansieras genom arbetsuppgifter som deltagarna utförde i grupper för förvaltningen samt genom arrangemang av loppmarknader (Gustafsson, 1998). Dessa självständigt arbetande och demokratiskt styrda arbetsgrupper visade sig ha en rehabiliterande effekt på deltagarna (Nordén, 2009).

Gunnareds Gård växte sig med tiden större genom att andra enheter öppnade i stadsdelen. Det nya samlingsnamnet blev Växtkraft med Gunnareds Gård. Verksamheten under detta namn varierade under åren, bland annat fanns det butiker, caféer, en kiosk och en restaurang (Gustafsson, 1998). Dessa olika verksamheter var organiserade som ett minisamhälle, där de utbytte varor och tjänster med varandra (Toll & Schale, 2008). Tanken med minisamhället var att deltagarna genom detta skulle få möjlighet att prova på sina förmågor och relationer i ett mindre och tryggare format än i det vanliga samhället (Toll & Toschach, 2007).

Det som idag återstår av verksamheten är Gunnareds Gård med Annexet. Vid årsskiftet 2007/2008 tog Sociala resursnämnden över ansvaret för Gunnareds Gård från stadsdelsnämnden. I och med att detta skedde ändrades målgruppen från att ha varit blandad till att bli människor med psykisk ohälsa eller en psykisk funktionsnedsättning. Före övertagandet fanns Zookraft och Växtrehab,

verksamheter för sysselsättning och det sista som fanns kvar av Växtkraft. Dessa fungerade som mötesplatser för social gemenskap, arbetsrehabilitering och utslussning till studier och arbete. Under 2008 lade man dock ned Växtrehab och i maj 2009 lades även Zookraft ned. Nedläggningen av Zookraft motiverades med att kvalité och lönsamhet saknades samt att verksamhet av den typen inte är lagstadgad (Länsstyrelsen Västra Götalands län, 2009).

Några tidningsartiklar har tagit upp nedläggningen av Växtkraft. Tidskriften Revansch har följt nedläggningstureorna kontinuerligt. Man berättar om när tre deltagare från Gunnareds Gård deltog i ett öppet stadsdelsnämndsmöte, där beslutet om Zookrafts nedläggning skulle fattas. De lyckades skjuta upp nedläggningen genom att berätta om Växtkrafts positiva inverkan på människor med förflutet inom psykiatri (Stenberg, 2008b). När Zookraft tillsammans med övriga verksamheter trots allt så småningom lades ned blev 150 personer av med sin sysselsättning (Stenberg, 2010). Liksom i Revanschs artiklar framkommer det även i Fria tidningen att nedläggningen av Växtkraft berodde på att stadsdelsnämnden behövde spara pengar. Man skriver att Växtkraft togs bort trots att verksamheten genom åren skapat arbete, sysselsättning och social gemenskap för flera tusen människor som varit i kontakt med psykiatri (Missne, 2008). Enligt tidskriften Revansch bidrog Växtkraft dessutom till betydligt färre återinläggningar hos psykiatri. Något som samhället sparade miljoner på (Stenberg, 2008a).

Gunnareds Gårds verksamhetsidé är att erbjuda dess målgrupp en mötesplats för social gemenskap samt olika former av sysselsättning/rehabilitering. Gunnareds Gård ska vara ett alternativ till isolering och sysslolöshet. I verksamheten arbetar man sedan tidigare med en rehabiliteringstrappa. Denna trappa inleds med kravlös närvaro och social gemenskap. Detta efterföljs av fri sysselsättning, arbetsgrupper och arbetsträning. Det sista steget är arbete eller studier utanför Gunnareds Gård. Syftet med trappan är att man själv ska kunna bestämma farten och kunna ta ett steg tillbaka vid behov (Gustafsson, 1998). Efter att verksamheten förändrades och Växtkraft lades ned har även denna trappa fått förändras. De två översta trappstegen arbetsträning samt arbete eller studier finns inte längre kvar. Det sista trappsteget som Gunnareds Gård numera tillhandahåller är således arbetsgrupperna. Istället arbetar man med en arbetscoach som är gemensam för kommunens samtliga aktivitetshus. Denna coach kan deltagare ta hjälp av när de känner sig redo att ta steg ut på arbetsmarknaden.

På Gunnareds Gård med Annexet arbetar nu en lärare, en arbetsterapeut och en journalist. Personalen samarbetar med öppenvården som bland annat introducerar nya deltagare. De samarbetar även med personligt ombud och med boendestödjare. Verksamheten besöks numera av cirka 100 personer. Medelåldern på deltagarna är ganska hög och de som fyllt 65 år får fortsätta att delta i verksamheten. Nu vill man även försöka få dit yngre deltagare (Länsstyrelsen Västra Götalands län, 2009). Gunnareds Gård med Annexet är öppet på vardagar mellan klockan 9-16. Utbudet är social gemenskap och veckoaktiviteter av olika slag som exempelvis kurser, högtidsfirande, fredagsfika och utflykter. Det ska vara deltagarnas önsknings som ska ligga till grund för aktiviteterna och de ska bidra till den sociala gemenskapen (Gunnareds Gård med Annexet, informationsblad).

Vill man som deltagare ha en sysselsättning som mer liknar arbete kan man välja att gå med i en av de ovan nämnda arbetsgrupperna. De arbetsgrupper som erbjuds varierar, men för tillfället finns cafégruppen, brukarinflytandegruppen, lunchserveringen, demonteringsgruppen och fastighetsgruppen. Vid deltagande i en arbetsgrupp får man ett schema. De arbetsuppgifter deltagarna utför görs för verksamheten. Tanken om minisamhället finns kvar, fast numera i mycket begränsat format. Vid minst 15 timmars arbete i veckan per månad får man ett lunchkort till lunchserveringen, värt 300 kronor. Vid minst 30 timmars arbete får man två lunchkort (Gunnareds Gård med Annexet, informationsblad). Under växtkrafttiden fick de som deltog i arbete omkostnadsersättning på fem kronor i timmen, men den togs bort. Den fanns för att deltagarna skulle ha råd att åka till arbetet då många levde på existensminimum (Missne, 2008). I tidningen Revansch framkommer det att denna ersättning togs bort då den inte var lagstadgad (Stenberg, 2008a).

På Gunnareds Gård finns det förutom övriga deltagare och personal även fyra OSA-anställda, två fas 3-anställda samt en lönebidragsanställd. OSA är skyddat arbete hos offentlig arbetsgivare, vilket syftar till att ge personer med funktionsnedsättning möjlighet till utvecklande anställning (Arbetsförmedlingen, 2008). Fas 3 är en del av ett arbetsmarknadspolitiskt program som syftar till att försöka ge personer som varit arbetslösa under en längre tid insatser för att de ska få ett jobb. Den arbetslöse erbjuds sysselsättning under max två år hos en arbetsgivare med arbetsuppgifter som annars inte skulle utföras (Arbetsförmedlingen, 2010). Vid lönebidragsanställning kompenseras arbetsgivare ekonomiskt som anställer personer med nedsatt arbetsförmåga beroende på funktionshinder (Arbetsförmedlingen, 2011). Vilka av dessa som skulle kunna räknas som deltagare är dock lite oklart.

5 Brukarinflytande på Gunnareds Gård

Brukarinflytande är något som funnits på Gunnareds Gård redan från starten. Beatrice Toll skrev i slutet av 1980-talet en projektansökan om att få öppna Gunnareds Gård tillsammans med Folkuniversitetet. I denna ansökan skriven flera år tidigare än psykiatriutredningen och reformen nämns brukarinflytandet i citatet: ”Verksamheten ska drivas och utvecklas av brukarna själva”. Tanken med detta var att deltagarna skulle utföra så mycket som möjligt av det praktiska arbetet själva med stöd av personal. Verksamheten skulle även växa fram genom deltagarnas önskemål. Det fanns ett ekonomiskt motiv till att detta skrevs. Det fanns för lite personal och det saknades pengar till driften (Nordén, 2009). Dessa tidiga tankar om brukarinflytande har levt kvar som en röd tråd genom åren trots att verksamheten har förändrats.

På Gunnareds Gård har Beatrice Toll tillsammans med sina medarbetare utvecklat en modell för återhämtning. Denna modell innebär ett optimalt brukarinflytande vilket kan översättas med så mycket inflytande som är möjligt för deltagarna att ha inom verksamheten. Detta förutsätter att personal betraktar deltagarna som jämlika och att de kan stimulera deltagarna att nå sina dolda resurser. Från början kallades detta återhämtningsinriktade arbete ”att växa” (Nordén, 2009).

För att fatta beslut som rör aktiviteter och övriga delar av verksamheten använder man sig av möten där deltagarna stimuleras till att delta i beslutsprocessen (Gunnareds Gård med Annexet, informationsblad). Det finns olika typer av möten, såsom månadsmöten, arbetsgruppsmöten och tillfälliga grupp- och planeringsmöten. Till dessa möten hänvisas många frågor. Principen är att så många beslut som möjligt ska föras så långt ner i organisationen som möjligt. Personalfrågor, ekonomiska frågor och lokalfrågor kan dock enbart diskuteras på dessa möten. I dessa frågor har inte mötena mandat att fatta beslut (Inflytandeplan).

Det finns även en brukarinflytandegrupp som består av två personal och en majoritet av deltagare. Man har valt en sådan grupp istället för att en person ska vara brukarinflytandesamordnare. Detta dels för att ingen ska behöva dra hela lasset själv, men också för att man tror på grupper som modell för delaktighet, kunskapsutveckling och dynamik. Gruppen fokuserar på inflytandefrågor, men fungerar i övrigt som en ordinarie grupp bland de övriga. Tanken är att deltagare ska kunna vända sig till gruppen med frågor man inte anser sig kunna driva själv eller om man är missnöjd med något av inflytandekaraktär (Inflytandeplan).

I Gunnareds Gårds inflytandeplan beskrivs deras definition av inflytande: att aktivt delta i de demokratiska beslutsprocesserna. Man hänvisar till professor Bengt Starrins rapport om empowerment och skriver följande: ”Det är viktigt att få med så många som möjligt. Alla ska få framföra sina åsikter. Det är av stor vikt att vi även lyssnar på de svaga, så att det inte bara är de starka som för fram sina åsikter.” (Inflytandeplan)

6 Teoretiska begrepp

6.1 Empowerment

Ett begrepp jag valt att använda mig av i denna undersökning är empowerment. Jag trodde att detta begrepp skulle passa bra i sammanhanget, då jag fått intrycket av att brukarinflytande och empowerment är något som går hand i hand. Jag har försökt hitta något bra svenskt ord för detta begrepp, men inte funnit något. Ole Petter Askheim och Bengt Starrin (2007) skriver att det är ett begrepp som introducerades i USA och ännu inte fått någon tillfredsställande svensk översättning. Det är ett begrepp som blivit mer och mer populärt och även något som tilldragit sig ökat intresse från forskarvärlden. Dock är det ett oklart begrepp som inte låter sig definieras så enkelt.

Enligt Malcolm Payne (2005) är målet för empowerment att öka nivån av makt och handlingsutrymme i brukares liv. Detta ska uppnås genom att undanröja hinder för att utöva makt som redan finns hos brukarna, men även genom att öka deras självförtroende och att flytta över makt till brukarna. Makt ses här inte enbart som något förtryckande, utan som något positivt. Empowerment har sitt ursprung ur socialdemokratisk praktik, men har också samband med olika feministiska och antidemokratiska teorier.

Empowerment-processer kan ses på olika sätt. Ofta menar man med empowerment något som ska få individer eller grupper att förbättra den situation man är i. Det ska göra människor kapabla att påverka sitt liv och sin omgivning. Andra ser på empowerment som något som ska förändra maktstrukturerna i samhället i stort. En definition av empowerment som används är följande: ”Empowerment är alla de processer som ökar kvinnors och mäns ägarskap över sina liv, på individ-, grupp- och samhällsnivå”. (Tengqvist, Björling & Milling, 2007).

De viktigaste utgångspunkterna i empowerment-orienterat arbete är enligt Tengqvist (2007) att alla individer ska ses som kapabla, fokus på alla människors lika rättigheter och lika värde samt synliggörande av maktstrukturer och en intention att förändra dessa.

6.2 Återhämtning

Även begreppet återhämtning är något jag ganska snart insåg skulle bli användbart i min analys. Många av deltagarna på Gunnareds Gård är i en återhämtningsprocess och det kan därför vara intressant att blanda in denna aspekt.

Det finns ingen enhetlig syn på vad återhämtning egentligen innebär. Hans Nordén (2009) beskriver tre huvudriktningar i synen på begreppet:

- ”Den som vill inordna begreppet i ett kliniskt, rehabiliterande sammanhang och utveckla metoder för behandling och stöd i syfte att avlägsna eller lindra symptom.”

- ”Den som ser begreppet som en subjektiv, individuell process, som inte kan eller får avgränsas som en specifik metod eller modell, och som mer handlar om egenmakt än om traditionella insatser i ett frisk-sjuk-perspektiv.”
- ”Den som eftersträvar ett eklektiskt förhållningssätt, och menar att de båda föregående linjerna inte står i motsättning till varandra utan kan kombineras och ligga till grund för konstruktiva arbetssätt på brukarnas villkor.”

Ron Coleman (1999) menar att synen på återhämtning allt för ofta är lika med att en patient hålls lugn med hjälp av mediciner. Istället är återhämtning egentligen något som enbart den enskilde individen kan definiera. Vad återhämtning innebär kan alltså variera från fall till fall.

Alain Topor har forskat kring återhämtning från svåra psykiska störningar. Han menar att en psykisk sjukdom inte behöver vara ett kroniskt tillstånd, utan att det är möjligt med återhämtning. Forskare har dock inte kunnat påvisa något samband mellan denna återhämtning och någon specifik behandlingsmetod. Istället pekar forskning på att återhämtningsprocessen ofta är beroende av stöd från närstående personer i vardagliga situationer. Faktorer som återkommer i flera studier när det gäller återhämtning är förutom betydelsen av andra personer och det symboliska värdet av vardagssituationer även bland annat brukarens aktiva roll (Topor, 2001).

Topor menar även att återhämtning handlar om makt över såväl sitt sociala liv som insatser från socialtjänst och psykiatri. Man kan även se återhämtning som en individuell process i ett socialt sammanhang där personen är beroende av stöd och hjälp från sitt nätverk. Denna process ses ofta som en resa där personen ger sig av efter verktyg för att kunna klara av de utmaningar denne ställs inför. Främst är det fyra faktorer som avgör hur bra denna resa lyckas: materiella förutsättningar, en meningsfull förklaring, individens egen medverkan samt andra människors insatser (Topor, 2005).

7 Metod

7.1 Inriktning

Alla forskare följer någon form av metod när de genomför en undersökning. Denna metod kan se ut på många olika sätt beroende på vilken sorts forskning som görs, vilken data som presenteras och så vidare. Jag ska här försöka ge en inblick i hur min metod sett ut i denna undersökning samt hur jag tänkt och resonerat kring densamma.

Gunnareds Gård hade formulerat sin idé på syftet för denna undersökning på följande sätt:

”Från högsta håll (regeringen) pratar man om vikten av brukarinflytande i sociala verksamheter, att människorna vi arbetar med ska få vara med och påverka. Men har brukarinflytandet någon positiv effekt på verksamhetens kvalitet, vad innebär detta för inflytande och vad leder det till just på Gunnareds Gård?”

Efter att ha diskuterat detta syfte med min handledare insåg jag att det skulle bli ett svårarbetat syfte. Begrepp som effekt och kvalitet kan vara högst subjektiva och därmed vanskliga att använda sig av. Jag valde att istället förändra syftet till att ta reda på hur betydelsen av brukarinflytandet på Gunnareds Gård upplevs, något som personalen på Gunnareds Gård tyckte var helt i sin ordning.

Det finns två olika forskningsinriktningar när det gäller hur information samlas in, bearbetas och analyseras. Dessa två metoder är kvantitativt inriktad forskning och kvalitativt inriktad forskning. Kvantitativ forskning inriktar sig på det som är mätbart och som kan bearbetas och analyseras med statistiska metoder. Det är en bra metod när man vill ha svar på frågeställningar som rör ”Var? Hur? Vilka skillnader finns? Vilka relationer existerar?” och liknande. Kvalitativ forskning handlar istället om ”mjuka” data som ofta samlas in med hjälp av kvalitativa intervjuer och som analyseras genom tolkning. Detta används för att förstå människors upplevelser och ger svar på frågor som ”Vad är detta? Vilka är de underliggande mönstren?” (Patel & Davidson, 2003). I denna undersökning valde jag att använda mig av kvalitativ metod. Jag ville kunna förstå upplevelsen av brukarinflytandet på Gunnareds Gård och få svar på de mer kvalitativa frågeställningarna. Jag ansåg dessutom att detta var den mest ändamålsenliga metoden för att kunna svara på de frågeställningar jag ställt upp, då jag trodde att en kvantitativ metod skulle vara för svårarbetad och kanske inte kunna leda till någon klar slutsats. Den ger inte heller möjlighet till att utreda eventuella oklarheter i det data som samlats in. Kvalitativ forskning har dessutom som mål att utforska personer och situationer i dess sociala verklighet (Dalen, 2007), vilket är just det jag ville göra i denna undersökning.

När jag väl bestämt mig för en kvalitativ metod var nästa steg att komma underfund med hur datainsamlingen skulle gå till. Vid kvalitativa metoder finns det tre huvudtyper av datainsamling som kan användas. Man kan för det första genomföra öppna intervjuer där intervjupersonerna får ge sin syn och sina åsikter

på det som ska undersökas. Dessa intervjuer resulterar i direkta citat som kan användas för att belysa olika aspekter. En annan insamlingsmetod är direktobservationer, där forskaren iakttar och dokumenterar olika situationer och beteenden. Den tredje typen av datainsamling är dokumentanalyser där citat från olika skrivna källor används (Larsson, 2005).

Jag insåg redan från början att den mesta informationen skulle få komma från kvalitativa intervjuer med såväl deltagare som personal på Gunnareds Gård. Jag kände dock också att dessa skulle behöva kompletteras med observationer, då jag av tidigare erfarenhet vet att sådana kan ge mycket viktig information som kanske inte kommer fram i intervjusituationer. Vid observationer riktas uppmärksamheten på vad människor gör istället för vad människor säger (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wägnerud, 2004). Dessa båda faktorer behöver inte alltid överensstämma.

Vad gäller informationen om tidigare forskning använde jag mig av Göteborgs Universitetsbiblioteks sökfunktioner för att hitta böcker och artiklar som handlade om aktivitetshus, empowerment, återhämtning och brukarinflytande. Jag försökte söka med hjälp av utvalda sökord och hittade en hel del användbart. I databasen ”Social Services Abstracts (CSA)” kunde jag hitta referenser till en del internationell forskning. Ett problem var att urskilja vad som verkligen kunde relateras till min uppsats och det blev en del arbete med att sälla ut vad som kunde vara aktuellt att använda sig av, både när det gäller de internationella artiklarna och svenska referenser.

7.2 Observationer

Enligt Nationalencyklopedins ordbok betyder själva ordet observation ”uppmärksamt iakttagande”. Vid en observation gör forskaren iakttagelser med sina egna ögon och behöver inte lita blint på vad som återberättas av andra. Direktobservationer är därför väl lämpade när man vill studera sådana företeelser som kan vara svåra att klä i ord (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wägnerud, 2004). Det är just detta som gjorde att jag ansåg att observationer kunde vara ett bra verktyg för att komplettera mitt intervju-material med. Jag ville exempelvis få med sådana faktorer mina intervjuobjekt kanske tar för självklarheter och därför inte berättar för mig om.

Jag valde att inleda min kontakt med Gunnareds Gård genom att genomföra mina första observationer. Detta för att jag trodde att det var ett bra sätt att lära känna verksamheten och för att det skulle vara lättare att konstruera en intervjuguide på ett konstruktivt sätt genom att använda mig av intryck från dessa observationer. Jag valde att inte föra några anteckningar vid observationstillfällena, utan skrev ner mina tankar och intryck så fort jag kommit hem samma dag. Vid mitt första besök välkomnades jag av personalen som berättade om gården och dess verksamhet innan jag påbörjade mina observationer. Observationerna kunde se olika ut beroende på situationen jag observerade. Ofta satt jag passivt och iakttog vad deltagare och personal gjorde i den dagliga verksamheten, men det hände också att jag deltog i vissa aktiviteter som ordnades för att observera de medverkandes agerande i dessa. Jag deltog även i de olika former av möten som

utgjorde en stor del av verksamheten, vilket gav mig en inblick i brukarinflytandets praktiska betydelse på Gunnareds Gård.

Med detta i åtanke kan man fråga sig om jag kan sägas antagit rollen som fullständig observatör eller fullständig deltagare vid mina direktobservationer. Esaiasson et al. (2004) beskriver en fullständig observatör som en fluga på en vägg. Denne iakttar situationen, men deltar inte i motsats till en fullständig deltagare. Denna indelning täcker dock inte in alla aspekter vid direktobservationer. Istället menar man att det finns sex olika sätt varpå direktobservationer kan variera. Dessa sätt är karaktären på deltagandet, längden på kontakten, inslaget av manipulation, öppenheten med avsikterna, konstruktionen av miljön samt datainsamlingen.

Om man skulle beskriva mina observationer enligt dessa kriterier skulle jag säga att karaktären på mitt deltagande varierade med situationen. I vissa observationer förhöll jag mig passiv som flugan på väggen, medan jag i andra deltog aktivt. Längden på kontakten var i kalendertid cirka en månad från min första observation till den sista. Under denna period hade jag hunnit med 14 dagar då jag helt eller delvis ägnat mig åt observationer. När det gäller inslaget av manipulation skulle jag vilja säga att den snarare är obefintlig än dominerande. Jag har inte medvetet försökt påverka någon observationssituation. Graden av öppenhet med mina avsikter var stor. Deltagarna och personalen var fullt medvetna om vem jag var och vad jag gjorde på Gunnareds Gård. Konstruktionen av miljön var naturlig. Inga situationer har konstruerats för att jag var där. De aktiviteter och möten jag observerade skulle ha ägt rum med eller utan min närvaro. Slutligen var datainsamlingen mer öppen än standardiserad. Jag hade inte någon färdigskriven mall att följa, utan tog in det jag kunde för att sedan nedteckna mina intryck efter observationstillfället.

Svenning (2003) skriver att en nackdel med deltagarobservationer är att man som observatör får ett objektivitetsproblem. Det finns en viss risk att man tappar sitt perspektiv och utvecklar exempelvis förtrolighet eller vänskap med den omgivning man observerar. En annan risk är att forskaren aktivt kan påverka den observerade situationen. Jag kan känna igen mig i detta till viss del. Under min tid på Gunnareds Gård utvecklades en viss förtrolighet och engagemang från min sida gentemot deltagarna och verksamheten som sådan. Jag har dock så långt det är möjligt försökt att se objektivt på verksamheten utan att lägga in för mycket av mina egna känslor i undersökningen och analysen. Vad gäller min påverkan på den observerade situationen så är det svårt att säga hur stor denna varit. Jag hoppas och tror att min närvaro inte påverkade deltagares eller personals agerande i olika situationer, men det är naturligtvis inte heller något jag kan garantera.

7.3 Intervjuer

Efter de inledande observationerna påbörjade jag mina intervjuer. Både observationerna samt intervjuerna genomfördes under våren 2011. Enligt Svenning (2003) är djupintervjuer den bästa metoden för att samla in mjukdata till en undersökning. Tanken är att man ska genomföra ett fåtal intervjuer där man pratar om olika teman, fast utan något strukturerat frågeformulär. Kvale &

Brinkmann (2009) menar att den kvalitativa forskningsintervjun hjälper forskaren att förstå världen utifrån de intervjuades synvinkel och ta fasta på deras erfarenheter.

Jag bestämde mig för att intervjua samtliga tre medarbetare ur personalen och minst fyra deltagare för att få ett tillförlitligt undersökningsresultat. Under mina observationer fick jag kontakt med vissa deltagare som gärna ville ställa upp på intervjuer. Andra informanter valdes ut genom samråd med personalen. Jag hade ingen tanke på att täcka in något genusperspektiv när jag valde ut informanterna. Majoriteten av de som till slut intervjuades var män. Min uppfattning är att även den totala majoriteten av deltagarna på Gunnareds Gård är män, även om jag inte sett någon statistik som bevisar detta. Åtta deltagare intervjuades. Ytterligare två kvinnor tillfrågades, men avböjde intervju. I åtminstone ett av fallen berodde detta på att personen i fråga blivit intervjuad många gånger tidigare om brukarinflytande på Gunnareds Gård.

För att vara så tydlig som möjligt i början av varje intervju använde jag mig av en checklista uppställd av Dalen (2007). Jag presenterade därför mig själv, förklarade varför jag var där och vad jag ville, beskrev vad som skulle ske med materialet, vad jag inte kunde lova samt hur återkoppling och publicering skulle ske. Exempelvis förklarade jag att man inte skulle få ta del av själva intervjumaterialet efteråt, något ingen av informanterna hade någon invändning emot. Jag hade också med mig en samtyckesblankett som var och en av informanterna fick skriva under för att försäkra mig om att de förstått villkoren för intervjuerna (bilaga 2).

Jag använde mig av två olika intervjuguider, en för personalen och en för deltagarna. Dalen (2007) skriver att alla projekt som använder sig av intervju som metod har behov av just en intervjuguide där studiens problemställningar görs om till olika teman med underliggande frågor. Jag sammanställde frågor som jag hoppades skulle kunna ge mig svar på de frågeställningar jag ställt upp. Under intervjuprocessen insåg jag dock att jag haft allt för många frågor och att jag hade kunnat begränsa dessa något. En del av frågorna ledde mig inte närmare fram till svar på frågeställningarna. Däremot fick jag utifrån svaren på vissa av dessa frågor en ganska god inblick i Gunnareds Gårds historia och hur brukarinflytandet sett ut där tidigare. Intervjuerna gav mig därför en bra bakgrundshistoria jag kunde utgå ifrån i min analys. På så sätt var även de frågor som inte direkt var relaterade till mitt syfte och frågeställningar användbara. Dock gjorde detta att intervjuerna blev ganska långa och därmed svårare att analysera.

När en kvalitativ intervju genomförs bör ljudband eller minidisk användas för att få med informanternas egna ord vid svaren på frågorna (Dalen, 2007). Svenning (2003) påstår till och med att detta är ett måste vid djupintervjuer då man vanligtvis talar sju gånger så fort som man skriver. Vid intervjutillfällena valde jag att använda mig av en digital inspelare för att kunna lyssna på intervjuerna i efterhand. På så sätt behövde jag inte anteckna någonting på plats och kunde därför bättre koncentrera mig på vad informanterna berättade och fundera ut lämpliga följdfrågor. Det enda i pappersformat jag hade med mig som stöd var den utskrivna intervjuguiden med alla frågor. På så sätt kändes intervjusituationen mer som ett vanligt samtal än en intervju. Jag frågade alla jag intervjuade om det gick bra att jag spelade in intervjun. Alla utom en person gav sitt godkännande till

detta. Vid den intervju jag inte spelade in fick jag istället anteckna det viktigaste efteråt.

Trots att jag använde samma intervjuguide med samma frågor varierade karaktären på intervjuerna ganska kraftigt, både innehållsmässigt och tidsmässigt. Detta berodde främst på att mängden följdfrågor från min sida varierade. Vissa svar gav helt enkelt upphov till fler följdfrågor och andra till färre. I vissa fall kunde några frågor inte heller ställas. De kunde exempelvis ha täckts in av svar på en tidigare fråga eller så var de inte relevanta i just den intervjun och ströks därför.

7.4 Sammanställning

När alla intervjuer var genomförda var det dags att sammanställa allt material från dessa samt från mina observationer. Kvale & Brinkmann (2009) beskriver ”Tusensidorsfrågan” som ett vanligt problem vid sammanställning av sitt insamlade material. Man har helt enkelt för mycket material för att det ska gå att analysera på ett effektivt sätt. Då jag hade 11 intervjuer på upp till två timmar vardera insåg jag att det skulle bli ett allt för tidsödande projekt att transkribera dessa ord för ord. Jag valde därför att lyssna på intervjuerna en efter en och anteckna en tidsangivelse samt lite text i ett dokument för varje tillfälle där jag kunde få information som eventuellt kunde ge mig svar på de frågeställningar jag ställt upp. På så sätt påbörjade jag min analys under genomlyssningarna av intervjuerna. När jag sedan lyssnat igenom samtliga intervjuer kunde jag hitta vissa teman som återkom och kunde därmed börja sammanställa den information jag behövde för analysen. Jag lyssnade både efter sådant som var gemensamt i de olika informanternas svar och sådant som skiljde sig åt. För att komplettera bilden gick jag även igenom mina fältanteckningar och letade efter sådant som kunde ge stöd åt eller sådant som eventuellt motsade den bild jag fått av intervjuerna. Jag tittade här även efter helt nya infallsvinklar.

Det finns tre olika sätt att arbeta på när teori och verklighet ska relateras till varandra: deduktion, induktion och abduktion. När en forskare har ett deduktivt arbetssätt utgår denne från en redan befintlig teori och formulerar hypoteser utifrån denna. Dessa prövas sedan mot det insamlade materialet. Arbetar forskaren däremot induktivt är situationen lite av den motsatta. I detta fall utgår man från den insamlade empirin och formulerar en teori utifrån denna. Abduktion kan slutligen vara en kombination av deduktion och induktion. Här utgår forskaren från enskilda fall och formulerar en teori precis som vid induktion, men går sedan tillbaka till empirin och testar denna teori på nya fall och utvecklar därmed teorin ytterligare. Forskaren pendlar på så sätt mellan induktion och deduktion för att komma fram till en slutsats (Patel & Davidson, 2003).

I mitt fall kan jag sägas ha haft en blandning av ett deduktivt och ett induktivt arbetssätt. När jag påbörjade undersökningen hade jag vissa idéer om att använda återhämtning och empowerment som teoretiska begrepp. Jag gjorde min tolkning av det insamlade materialet utifrån detta precis som vid ett deduktivt arbetssätt. Utifrån empirin kunde jag sedan finslipa och justera dessa idéer. Varje observation och varje intervju gav mig nya infallsvinklar som gjorde att jag fick

ytterligare idéer om hur de teoretiska begreppen kunde användas. Jag kan därför sägas ha pendlat mellan teori och empiri precis som vid ett abduktivt arbetssätt.

För att de personer som ställt upp på intervjuerna ska kunna förbli anonyma använde jag mig av fingerade namn i min rapport. Fingerade namn och förändringar av vissa egenskaper hos informanterna görs ofta för att värna deras privatliv. Det är ett sätt att ändra i informationen utan att dess mening utsätts för större ingrepp. Dock finns det risker med att ändra egenskaper som exempelvis nationalitet eller ålder och man bör vara vaksam på att sådana förändringar inte påverkar undersökningens resultat (Kvale & Brinkmann, 2009). Jag strävade efter att både deltagare och personal skulle få vara så anonyma som möjligt. Tyvärr var det svårt att skriva min rapport så att det skulle vara omöjligt för någon som är insatt att lista ut vem någon av informanterna är. Jag hoppas dock att de fingerade namnen gör så att det blir mindre uppenbart vem som åsyftas. För läsvänlighetens skull valde jag att ge personalen namn med initialen P. På så sätt blev det mer tydligt om personen som åsyftas i rapporten är personal eller deltagare. De intervjuade har blivit informerade om att de kommer att vara anonyma i uppsatsen.

När jag valde ut de citat jag använde mig av i resultat- och analysdelen försökte jag leta efter sådant som gjorde att jag kom närmare ett svar på mina frågeställningar. Jag försökte främst ta med sådant som jag tyckte fångade vad de flesta jag intervjuade tyckte, men uteslöt inte heller avvikande åsikter. Jag försökte låta samtliga intervjuade komma till tals, men det var svårt att få alla att komma till tals lika mycket. Det är naturligt att de som pratade mer också fick mer utrymme i analysen. Dock försökte jag få med så mycket som möjligt från så många som möjligt för att ge en rättvisande bild av åsikterna bland både personal och deltagare.

7.5 Validitet

Det är inte alltid enkelt att göra en tydlig koppling mellan det teoretiska och det empiriska planet inom forskning. Dock är denna koppling nödvändig för att forskningen ska kunna vara meningsfull. Kopplingen brukar benämnas validitet, vilket innebär att man faktiskt mäter det man tänkt mäta (Svenning, 2003). När jag konstruerade frågorna i min intervjuguide försökte jag formulera dessa så att de skulle ge mig svar på de frågeställningar jag ställt upp. Detta var inte utan svårigheter och jag kan i efterhand konstatera att jag även inkluderade en del överflödiga frågor. Informanterna fick inte ta del av intervjuguiden och dess frågor i förväg, men de fick veta syftet med uppsatsen. Då intervjuerna genomfördes under en längre period finns det en viss risk med att de individer som intervjuades under början av intervjuperioden kan ha diskuterat frågorna med övriga informanter. Jag tror och hoppas att detta inte har haft någon större påverkan på resultatet som helhet.

7.6 Reliabilitet

Reliabilitet innebär att de resultat som framkommer ska vara tillförlitliga. När två undersökningar vars syfte, metod och population är desamma ska dessa också

komma fram till samma resultat (Svenning, 2003). Det är inte helt lätt att bedöma denna undersöknings reliabilitet. Jag tror att urvalet som gjordes av informanter är representativt för både personal och deltagare. Samtliga i personalen intervjuades och av deltagarna gjordes ett urval med syftet att få med så vid representation som möjligt när det gäller hur länge deltagarna varit med i verksamheten och hur ofta de besökte Gunnareds Gård. Det är troligt att urvalet skulle bli ett liknande om en annan undersökning skulle utföras.

Kvale och Brinkmann (2009) skriver att intervjuande bygger på intervjuarens praktiska färdigheter och dennes omdöme. Detta innebär att det kanske inte är helt självklart att en annan person skulle få samma svar på intervjufrågorna av informanterna. När jag skrev min B-uppsats genomförde jag en liknande undersökning, men kan trots detta inte påstå att jag har någon större erfarenhet av intervjuande. Därmed är det inte otroligt att en annan intervjuare skulle kunna få andra svar än de jag fick. Det finns alltid en risk för en viss intervjuareffekt, det vill säga att intervjuaren påverkar resultaten och exempelvis får informanten att svara i en riktning som är önskvärd (Svenning, 2003). Jag har försökt tänka på detta vid genomförandet av intervjuerna och har inte medvetet försökt påverka något av svaren.

7.7 Generaliserbarhet

Den kvalitativa forskningen är enligt Watt Boolsen (2007) svår att generalisera eftersom de undersökta fallen inte representerar andra än sig själva och eftersom man ofta undersöker för få fall. Denna undersökning har koncentrerat sig just på Gunnareds Gård och informanterna har varit knutna till Gunnareds Gård. Då undersökningen har som syfte att undersöka hur brukarinflytandets betydelse upplevs av personal och besökare på Gunnareds Gård kan man inte utan vidare generalisera resultatet och påstå att detsamma gäller för andra liknande verksamheter. Det är dock inte omöjligt att det förhåller sig på det sättet, men för att undersöka detta behövs mycket mer omfattande undersökningar av andra verksamheter än enbart Gunnareds Gård. Något som stärker generaliserbarheten är att resultatet verkar ligga i linje med tidigare forskning på området.

7.8 Metodreflektioner

Som jag tidigare nämnt är en av de erfarenheter jag tagit med mig från genomförandet av denna undersökning att det är vanskligt med för många och för långa intervjuer. Skulle jag gjort om undersökningen idag hade jag begränsat såväl antalet informanter som antalet frågor. Detta för att undvika problem vid sammanställandet av allt material. Som det var nu blev intervjumaterialet allt för omfattande och en stor anledning till att uppsatsskrivandet tog betydligt längre tid än beräknat. Tiden som gick mellan det att jag genomförde undersökningen till det att jag analyserade det sammanställda resultatet blev därför ganska lång, vilket gjorde att analysen blev något svårare att göra än om jag hade haft informationsinsamlandet färskt i minnet. Å andra sidan tror jag inte det var enbart negativt och anser att det även kan ha varit lite av en fördel att jag hade fått lite distans till undersökningen när jag analyserade resultatet.

När det gäller observationerna skulle dessa kunna ha genomförts på ett mer strukturerat sätt. Det skulle då ha blivit enklare att på ett mer konkret sätt kunna hänvisa till dessa i uppsatstexten. Jag tycker dock att det har sina fördelar att delta mer direkt i verksamheten och inte bara bli som en främmande observatör som antecknar alla detaljer. Troligtvis hade jag bestämt mig att göra på liknande sätt igen om jag skulle utföra en liknande undersökning.

När det gäller urvalet av informanter försökte jag som jag tidigare nämnt få med så vid representation som möjligt, men jag funderade inte över genusperspektivet. Möjligtvis skulle jag ha kunnat överväga detta och intervjuat lika många kvinnor som män. För att fördjupa undersökningen hade jag även kunnat intervjuas deltagare som av någon anledning inte längre besökte Gunnareds Gård. Detta hade kanske kunnat ge en delvis annan bild och påverkat resultatet.

8 Resultat & analys

8.1 Generellt

Resultatet och analysen baseras förutom på observationer även på intervjuer med 11 personer, varav tre utgör personalen på Gunnareds Gård. Dessa tre har fått namn med initialen P; Pia, Per och Patrik. Samtliga i personalen har arbetat på gården under ett flertal år. Deltagarna kallar jag Barbro, Carina, Carl, Christer, Inge, Morgan, Roger och Viktor. Namnen på både deltagare och personal är naturligtvis fingerade. Deltagarna har besökt Gunnareds Gård olika lång tid. Den som varit med längst var en av de allra första besökarna på gården för snart 20 år sedan och den nyaste besökaren av intervjupersonerna har kommit på regelbundna besök under två års tid. Somliga av deltagarna har tidvis gjort uppehåll i sina besök och andra har varit med kontinuerligt sedan de först besökte gården.

Resultatet är uppdelat efter de frågeställningar jag ställt upp. Efter en kort inledning av varje frågeställning redovisar jag empirin för att därefter göra en analys utifrån de teoretiska begrepp jag använt mig av och jämföra med tidigare forskning på området. Här försöker jag också peka på om det är något särskilt tema som varit relevant för frågeställningen jag sett återkommit under mina intervjuer.

8.2 Synen på brukarinflytande

Som tidigare nämnts är brukare och brukarinflytande två begrepp som inte är helt självklara. Synen på brukarinflytande på Gunnareds Gård påverkas naturligtvis av informantens definition av brukare.

Personalens syn på brukarinflytande utgår från ett demokratiperspektiv. På frågan vad brukarinflytande är svarar exempelvis Per: *”Så mycket demokrati och delaktighet som möjligt i en viss verksamhet”*. På samma fråga svarar Pia att *”man tar med deltagarnas beslut i så många områden som möjligt”*. Patrik poängterar att deltagarna måste ta mycket inflytande själva och att ingen utveckling kan ske utan brukarinflytande.

Carl sätter fingret på att begreppet brukarinflytande inte är helt självklart. *”Det är svårt att definiera brukarinflytande. Det är inte bara att ha möten. Vardagsmakt är ett bra ord. Inflytande och delaktighet går ihop. Det är svårt att förklara.”*

Både deltagare och personal verkar i stort sett vara eniga om att brukarinflytande är något positivt. På frågan om vad som skulle kunna vara negativt med brukarinflytande har de flesta informanterna fått tänka länge innan de har kunnat svara. Flera har dock ändå till slut fått tillstå att de inte kan se något negativt med inflytandet. Carina: *”Det finns inget negativt med brukarinflytandet. Beslut som inte är bra blir inte klubbade.”*

Några nackdelar har trots allt nämnts i intervjuerna. Exempelvis kände Christer att andra deltagare ibland kunde lägga sig i hur han skötte sina arbetsuppgifter på

gården. ”*De har inte med det att göra när de själva kan sitta på röva en hel dag.*” Därmed kan brukarinflytandet i vissa fall vara en källa till konflikter när det ibland kan vara svårt att sätta gränser för hur mycket som ska detaljstyras av brukarna som grupp och hur mycket en enskild deltagare själv har inflytande över vad gäller sina egna uppgifter.

Pia kan inte heller på rak arm komma på något negativt med brukarinflytande. ”*Allt har baksidor, men jag kan inte komma på något. Kanske om någon är för skör. Det kan bli lite skrämmande och kännas mindre tryggt än i annan verksamhet.*” En annan möjlig nackdel skulle enligt Pia kunna vara att beslutsprocessen blir mer tidsödande och omständligare. Även Per nämner tidsaspekten som negativt och tillägger även: ”*Sedan blir det kanske inte alltid som man vill, men det ligger ju i sakens natur.*”

Från Carl får jag dock höra en motsatt åsikt när det gäller vad som skulle kunna vara negativt med brukarinflytande. Han tycker snarare att beslut tar för kort tid än för lång. ”*Majoriteten har rätt även när de har fel. Ibland är besluten inte helt genomtänkta. Många beslut går fort. Man har inte tillräckligt med beslutsunderlag. Insyn och information är viktigt för att få inflytande. Det fås inte alltid.*”

Det enda Patrik kommer att tänka på när det gäller brukarinflytandets eventuella nackdelar är att det inte är helt lätt att se till att alla röster kommer till tals. ”*En del kan inte alltid komma fram med sina åsikter. Som personal får man se till att allt går rätt till.*” Han tycker inte heller att det är negativt om beslut drar ut på tiden. ”*Det behöver inte vara negativt att det tar längre tid. Det hela blir mer tydligt och klart på så sätt.*”

En förutsättning för att brukarinflytande verkligen ska vara ett faktiskt inflytande och inte enbart något som står skrivet i något dokument är att deltagarna ska uppleva att de är en del av själva verksamheten. Att det faktiskt är så kan märkas inte bara på vad deltagarna svarar på vissa frågor, utan hur de formulerar sig.

Ett tydligt exempel på detta är när Morgan berättar om att han vid sidan av besöken på Gunnareds Gård även går till ett annat aktivitetshus, Villa Söder, där han går på en rockkurs. Han resonerar kring att det är dyrare att gå på kurs på Villa Söder och jämför sedan med kurserna på Gunnareds Gård med orden: ”*Det vi har i kurser ska vara så billigt som möjligt.*” Han använder alltså det lilla pronomenet ”vi” istället för att säga Gunnareds Gård. Gunnareds Gård är alltså ”vi”, men Villa Söder är ”dem” för Morgan, trots att båda ställen är aktivitetshus han går till. När Morgan benämner gården som ”vi” pekar det på att han känner sig som en integrerad del av verksamheten istället för enbart nyttjare av densamma. Detta är ett tecken på att brukarinflytandet är en del av vardagen på Gunnareds Gård.

Synen på brukarinflytande varierar alltså i olika sammanhang, men sett till de intervjuer jag gjort kan man ana att synen på begreppet bland både personal och deltagare på Gunnareds Gård är relativt samstämmig. Man är enig om att det inte är helt enkelt att definiera begreppet som sådant, men har ändå en likartad syn på det. Carls ord ”*vardagsmakt*” talar ganska bra om vad det hela handlar om.

Verksamheten på Gunnareds Gård är deltagarnas vardag och brukarinflytandet handlar mycket om att deltagarna ska få makt över just den vardagen.

Det tycks även finnas en samstämmig syn på att brukarinflytandet är något positivt. Visst förekommer det negativa kommentarer när det gäller vissa detaljer i brukarinflytandets tillämpning, men i de flesta fall är både deltagare och personal överväldigande positiva. De har verkligen fått krysta fram svar efter lång betänketid när jag frågat om det funnits något negativt och jag vågar påstå att ingen av de jag intervjuat ser brukarinflytandet på Gunnareds Gård som något negativt i stort.

Demokrati är ett tema som kommer upp i flertalet intervjuer och det är uppenbart att de båda begreppen demokrati och brukarinflytande går hand i hand för både deltagare och personal. För att det ska finnas ett reellt brukarinflytande där deltagare känner att de kan påverka måste beslut vara demokratiskt förankrade bland de som beslutet påverkar. Här är troligtvis viktigt att göra en avgränsning. Det finns inget självändamål att alla deltagare ska vara med och fatta alla beslut. Vissa beslut kanske enbart påverkar en eller ett fåtal personer och då kanske det enbart är dessa som ska kunna påverka de besluten? På så sätt kan kanske viss frustration, som exempelvis den Christer känner över att folk lägger sig i vad han gör, till viss del undvikas. Brukarinflytandet på verksamhetsnivån kan alltså behöva hanteras inom en mer demokratisk process än det inflytande som finns på individnivån, då den enskilde individen kanske ska få ha mer att säga till om.

Carl nämner också en viktig faktor för att en demokrati verkligen ska vara en äkta demokrati: information. Det är av yttersta vikt att deltagarna får tillräckligt med beslutsunderlag för att verkligen kunna fatta ett medvetet beslut. Egentligen är detta inget som skiljer denna demokrati från en demokrati på samhällsnivå. Information och insyn är som Carl mycket riktigt påpekar nyckeln till en fungerande demokrati. Detta verkar också vara en åsikt som delas av personalen och kan även vara en faktor till att somliga ibland upplever att beslut kan ta lite för lång tid. Dock finns det indikationer på att detta inte alltid gäller. Carl nämner att beslut ibland kan vara lite förhastade. Kanske är det så att man i vissa fall inte märkt med att ta fram ett tillräckligt omfattande beslutsunderlag?

8.3 Hur gestaltar sig brukarinflytandet?

Pia berättar att man hela tiden försöker arbeta med brukarinflytande genom att bolla ner så många beslut som möjligt till deltagarna. *”Arbetsgrupperna får bestämma så mycket som möjligt i deras arbeten. Allt annat tas upp på husmöten. Beslut som rör hela verksamheten tas upp på månadsmöten.”* Dessa månadsmöten beskrivs som högsta beslutande organet på gården. Lite låter det som att man arbetar enligt principen att besluten ska tas så nära de som berörs som möjligt och av de som berörs, men inte andra.

Per bekräftar att tanken är att man vill försöka få ner beslut på så låg nivå som möjligt. *”Så mycket som möjligt ska skötas av och bestämmas av deltagarna.”* Han berättar att föreningen Gunnareds Gårds Gemenskap som är helt brukarstyrd

nu har ansvaret för att ha öppet på tisdagskvällar och tycker det är positivt att föreningen har utvecklat verksamheten utan inblandning från personalen.

På möten där saker beslutas sker ofta besluten genom omröstning. Man fattar majoritetsbeslut efter att deltagarna fått säga sitt genom handuppräckning. Carl förklarar vad som gäller: *"På möten har alla man en röst. Majoriteten bestämmer, personal eller inte."*

De flesta verkar tycka att mötena ger en bra insikt i verksamheten och främjar deltagarnas medverkan, men det har även under intervjuer framkommit viss kritik mot att de kan vara lite enformiga. En deltagare uttrycker sig så här: *"På morgonmötena är det samma från dag till dag som en upphackad grammofonskiva."* En annan tycker att en del beslut tar lite väl lång tid. *"Det är för mycket skitsnack. Jag vill agera mera."* Kanske är det ett nödvändigt ont att vissa beslut drar ut på tiden för att alla berörda ska kunna få en chans att sätta sig in i frågorna?

Detta kan dock leda till frustration bland somliga. Förutom nyss nämnda deltagare uttrycker även Roger att han ibland tycker processen är för segdragen, *"Allt går på slow motion. Hade jag bestämt själv skulle saker hänt fortare. Jag agerar snabbare."* Även om Roger tycker att saker skulle kunna fungera bättre inser han dock att han ibland måste anpassa sig till övriga deltagare. *"Jag kan inte kräva att andra är som jag."*

I Anna Meeuwisses (1997) studie av Fontänhuset i Malmö nämns att engagemanget bland dess medlemmar varierade ganska stort. En del personers röster vägde tyngre än andra och somliga valde att inte alls utnyttja sitt inflytande. Detta var något jag noterade även på Gunnareds Gård. Under mina observationer fick jag tillfälle att delta på ett flertal möten. En sak som slog mig var att det ofta var samma människor som yttrade sig på mötena. Det var också ofta samma deltagare som tog rollen som ordförande på mötena. En fara i denna typ av beslutsprocess är just att det hela tiden blir samma människor som syns och hörs och därigenom får störst inflytande. Ett sätt att motverka detta finns i BISAM-gruppen, som enligt Pia ska fungera som ett språkrör för de som inte vågar föra sin talan. Pia medger också att det är svårt att undgå att somliga deltagare får mer förtroende och därmed också mer inflytande än andra, men säger att alla bidrar på sitt sätt. *"Även om man inte kan ansvara för en nyckel kan man ha saker att komma med."*

Även Per kommenterar det faktum att vissa deltagare får större ansvar än andra. *"Vissa deltagare får mer förtroende och har därför större inflytande. Exempelvis får somliga ansvaret att ta hand om nycklarna till gården. Folk accepterar det."* Han menar dock att personalen gör sitt bästa för att lyfta fram alla deltagare, speciellt de som kanske har lite svårt att göra sin röst hörd. *"Vi försöker stötta de tysta. Det är större risk att deltagare kör över andra deltagare än att personalen gör det. Då får personalen gå in och försöka hjälpa till."*

Per menar att BISAM-gruppen även är en faktor som gjort att brukarinflytandet diskuteras mer nu än förr, även om man alltid arbetat med brukarinflytande. *"På vissa sätt var det mer brukarinflytande i den gamla modellen med Växtkraft."*

Satellitverksamheterna sköttes självständigt. På andra sätt är det mer brukarinflytande nu. Vi pratar om det mer nu och BISAM-gruppen träffas mer regelbundet.”

Det finns dock exempel på deltagare som faktiskt känner sig lite överkörda. Barbro har bara positivt att säga om brukarinflytandet i sig, men upplever att det blivit sämre på senare tid. ”Förr tyckte jag att man lyssnade på mina åsikter, men inte nu det sista. Jag har haft förslag på en aktivitet, men det har bojkottats. På senare tid har svaret blivit att det ska vara sådant som gagnar verksamheten. Men jag vet att flera är intresserade.”

En av deltagarna berättar om hur hon tycker att man inte alltid respekterar deltagarna när man inte meddelar dessa om när aktiviteter ställs in på grund av sjukdom eller liknande. En del av deltagarna kanske går till Gunnareds Gård enbart för att vara med på dessa aktiviteter och blir då besvikna när de kommer dit bara för att mötas av beskedet att det är inställt. Hon anser att man åtminstone borde få ett sms med meddelande om detta, så att man i så fall kan planera om sin dag. Detta var något hon skulle ta upp vid nästa mötestillfälle.

Från flera håll får jag höra att brukarinflytandet omfattar allt förutom tre områden; ekonomi, lokaler och personalfrågor. Just att ekonomiska frågor inte ingår kommenterar Christer: ”Vi kan inte påverka ekonomi.” ”Allt handlar ju om ekonomi och då har man inget inflytande när ekonomi kommer in i bilden.” ”I slutändan har vi andra inte så mycket att säga till om när det gäller stora saker.” Här ligger ett dilemma. Det är ju så att mycket handlar om ekonomi i dagens samhälle. Gunnareds Gård har som alla andra verksamheter begränsade resurser att röra sig med och kan naturligtvis inte göra av med mer pengar än de tilldelats. Så långt är det egentligen inget konstigt.

Det man däremot skulle kunna ifrågasätta är när specifika policybeslut sätter käppar i hjulet för brukarinflytandet på gården. Om och om igen får jag höra hur mycket sämre det blivit sedan man fick ett direktiv om att alla inköp måste göras via Servera.

Inge: ”Förut handlade vi på Willys. Nu Servera. Har kommit uppifrån. Förmodligen upphandling.”

Christer: ”Nu har de bestämt att vi ska handla av Servera. Dyrare. Vi kan inte påverka det. Krångligt som fan. Förut åkte man iväg till Willys ett par gånger i veckan eller så fort det fattades något.”

Roger: ”Vi handlade på Willys varje torsdag. Nu är det slut med det. Vi beställer från Servera och får inte handla själva längre. Jag vill köpa hantlar. Det är besvärligt. Byråkrati! Jag får vänta i tre månader och betala frakt.”

Per: ”Så mycket ska ner på så låg nivå som möjligt, men ibland hindras vi. Det har till exempel beslutats att vi ska göra våra inköp via Servera och det är ett beslut vi inte kan påverka. Allt ska upphandlas inom den kommunala verksamheten. Det är jättesynd och tar bort mycket av delaktigheten som fanns tidigare.”

Det tycks som om kommunal byråkrati gör att deltagarna känner att deras besluts- och handlingsfrihet inskränks när de inte får göra inköp där de vill. Det finns säkert skäl bakom att man tagit beslut om att alla kommunala inköp ska gå via Servera, men man skulle kunna fråga sig om det inte går att göra undantag när ett sådant beslut motverkar de mål som satts upp för verksamheten?

Deltagarnas intryck av hur stort inflytande de egentligen har varierar något beroende på vilka förväntningar de har över hur mycket de kan bestämma över. En deltagare som förväntar sig att kunna bestämma även över ekonomiska frågor kan bli besviken när det visar sig att det inte går, medan en deltagare som har inställningen att besluten kommer att röra allt inom de ekonomiska ramar som finns kan få sina förväntningar uppfyllda.

Exempelvis menar Christer att han egentligen inte har något inflytande. *”Har jag något inflytande? Jag har inte sett något egentligen. Skenbart.”* Dock förstår man att det är i ekonomiska frågor han avser eftersom han senare i intervjun uttrycker sig på följande sätt: *”Vissa saker får man igenom. Har det inte med pengar att göra går det igenom.”* *”Om alla är eniga kan man påverka. Komma överens om förslag. Fast i slutändan måste personalen godkänna.”* Han fortsätter med att berätta att han anser att det är cheferna i verksamheten som har det största inflytandet. *”Cheferna är de som bestämmer det stora. Smågrejer lägger de sig inte i, men så fort pengar är inblandade bestämmer cheferna.”*

Viktor har dock inställningen att man som deltagare kan påverka en hel del. *”Ekonomi, vad det ska kosta, var vi ska handla – bestämmer inte vi. Övriga saker gör vi tillsammans som deltagare. Sedan finns de (personalen, min anmärkning) till som stöd. Till exempel har vi öppet på tisdagar helt själva via föreningen. Besökarna kan påverka det mesta. Vill man till exempel starta en cykelverkstad eller någon annan ny verksamhet kan deltagarna vara med och bestämma. Man kan lägga fram förslag.”*

Brukarinflytandet syns dock inte enbart på möten, utan är något som genomsyrar hela verksamheten. Personalen är lyhörd för deltagarnas åsikter och försöker hela tiden pejla in vad deltagarna vill och frågar ibland rakt ut om vad deltagare tycker i olika frågor. Detta är dels något jag sett under mina observationer, men även något de deltagare jag intervjuat bekräftat. Morgan: *”Personalen lyssnar. Kommer man med en idé lyssnar de på den. Man kan få igenom saker.”* *”Jag försöker inte påverka direkt, men blir tillfrågad om mina åsikter.”*

Även Carina tycker att hennes åsikter verkar bli hörda. *”Jag har kommit med förslag. Man lyssnar på mina åsikter.”* Hon tycker att hon själv har inflytande på möten, men kan inte riktigt svara på om det gäller även övriga deltagare. *”Det är svårt för mig att jämföra, för jag kan ju prata för mig.”*

Viktor har varit på besök på andra liknande ställen i samband med brukarrevisioner och konstaterar att han sett att Gunnareds Gård fungerar annorlunda än många andra aktivitetshus. *”På vissa ställen är det stor skillnad. Där är det mer personalen som hjälper till.”*

Själva miljön på gården är också något som till stor del uppmuntrar till brukarinflytande. Huvudbyggnaden ger ett hemtrevligt intryck och används som café och samlingslokal. Här finns ett litet kök för matlagning och ett stort bord med plats för alla att sitta. Det finns överhuvudtaget ingen institutionell prägel, utan det känns lite som att komma in i en föreningslokal av något slag. Övervåningen upplevs som ett helt vanligt hem samtidigt som den inbjuder till aktiviteter av olika slag. Här finns bland annat en mysig soffa samt möjligheter att sy och se på tv/video. Det finns även ett BISAM-bord där information om arbetet med brukarinflytande samlats. Den separata byggnaden Annexet förmedlar lite mer av skolkänsla med datasal och utrymmen som är anpassade för olika arbetsgrupper. Här finns även kök och matsal för både personal och deltagare. Överhuvudtaget delar personalen och deltagarna på samma utrymmen. Det finns exempelvis inga personaltoaletter, utan man delar på alla faciliteter. Städningen av dessa sköts både av deltagare och av personal. Dock finns det ett litet kontor där personalen sköter vissa administrativa sysslor. I övrigt lade jag inte märke till några låsta dörrar. När verksamheten är öppen är det öppet i hela huset och deltagarna får röra sig fritt hur de vill.

Relationen mellan deltagare och personal är också något som skvallrar om att Gunnareds Gård fungerar lite annorlunda än många andra ställen. Viktor beskriver exempelvis sitt förhållande till Per som *”en kompisrelation”*. Carina berättar att det inte finns någon *”vi och dem-känsla”*. *”Personalen är stora humanister. De är fantastiska.”* Per förklarar att han tror att han har en god relation med deltagarna. *”Jag tror att de uppskattar mig. Humor är viktigt i den här rollen. Dock blir man ju automatiskt en auktoritet på gott och ont. Jag försöker tona ned min arbetsledarroll inför deltagarna, men när saker har ekonomiska konsekvenser måste de gå via mig.”*

Brukarinflytandet på Gunnareds Gård gestaltar sig alltså på många olika sätt, men en tydlig företeelse är möten. Är det något tema som framkommit mer än andra när det gäller brukarinflytandets direkta gestaltning är det just möten. Samtliga informanter framhåller möten som det forum då brukarinflytandet kommer till sin rätt. Detta är kanske inte så konstigt, då olika former av möten är en stor del av verksamheten på gården. Det är också på dessa möten som de demokratiska omröstningar äger rum som utgör den beslutsform man tillämpar vid de allra flesta beslut.

Toll & Schale (2008) poängterar nödvändigheten av dessa möten och menar att deltagare då ser att idéer man tagit fram tas på allvar. Vad jag har märkt under såväl observationer som under intervjuer är att tankar och idéer i mångt och mycket fångas upp och diskuteras på de möten som finns. Barbros upplevelse av att hon på sistone bojkottats när hon försökt få igenom ett beslut om en ny aktivitet visar att det dock inte fungerar helt perfekt. Det är mycket olyckligt om det är så att hon velat ta upp sin fråga på ett möte, men av någon anledning stoppats på vägen. Det ger intrycket av att hennes idé ignoreras. Kanske är det dock så att idén har tagits upp på något möte, men röstats ned. I så fall är det viktigt att man anstränger sig för att förklara att idén togs på allvar, men att det är den demokratiska processen som gäller när det kommer till beslut och att det blivit ett för Barbro positivt beslut om bara majoriteten hade röstat för förslaget. I

så fall kanske Barbro inte känt sig lika överkörd och motarbetad i denna fråga som hon gör.

Klart är att det mesta brukarinflytandet på Gunnareds Gård är av andra graden (Hansson, 2005), där brukare och personal har lika stort inflytande eftersom varje person oavsett roll har en röst på mötesomröstningarna. Dock finns det även exempel på tredje gradens brukarinflytande, det vill säga när det är brukarna som själva styr. Det faktum att Föreningen Gunnareds Gårds Gemenskap som enbart består av deltagare själva har ansvaret för att hålla gården öppet vissa dagar och tider i veckan gör att man vid just dessa tillfällen kan tala om en helt brukarstyrd verksamhet.

Beatrice Toll och Carsten Palmer Schale (2008) skriver att det finns ett flertal faktorer som förhindrar maximal brukarstyrning. De talar istället om ”optimal brukarstyrning”, ett begrepp de likställer med brukarinflytande. De skriver att vad som är optimalt beror på de friheter och gränser som tillämpas i sammanhanget, både på individuell såväl som på kollektiv nivå. Även Lindqvist (2007) tar upp termen och definierar den som ”målsättningen för brukarnas inflytande och deltagande men med hänsyn taget till de ramar och målsättningar som gäller för verksamheterna”. Vad gäller brukarinflytandets gränser på Gunnareds Gård blir det uppenbart från intervjuerna var de i stora drag går. Både personal och deltagare vittnar om att brukarinflytandet på gården innefattar allt förutom ekonomi, lokaler och personal. Detta är ett budskap som verkar ha slagit igenom.

Toll & Schale (2008) hävdar dock att det är i friheterna som verksamhetens existensberättigande finns. Det är friheterna och valmöjligheterna som gör att man kan tala om brukarinflytande. Detta innebär att deltagarna måste uppmanas till att utnyttja dessa friheter. Jag har i mina observationer sett att man på Gunnareds Gård uppmanas till brukarinflytande på olika sätt. Miljön, stämningen och ”historien i väggarna” bidrar naturligtvis, men det är mötena som utgör fundamentet. Själva idén med möten där alla får avge sin röst när det gäller olika förslag är grundläggande. På dessa möten ”tvingas” deltagarna att göra ett aktivt val och uppmanas därför till att utnyttja det inflytande man faktiskt har. Det är dock också viktigt att denna uppmaning fortsätter även utanför mötena. Att personalen som trots allt har en form av maktställning tar sig tid och faktiskt lyssnar på deltagares idéer såsom flera vittnat om ska definitivt inte underskattas.

En stor röd flagga för flertalet av de intervjuade har varit beslutet att göra inköp via Servera. Toll & Shale (2008) är mycket tydliga när det gäller denna form av detaljstyrning från högre chefsnivåer. De menar att detta är förödande för verksamheter som den på Gunnareds Gård. Inom de givna ekonomiska ramarna måste personalen ha frihet och mandat över sitt arbete för att brukarinflytande överhuvudtaget ska vara möjligt. Detta är en uppfattning som delas av informanterna i denna undersökning. Lindqvist (2007) konstaterar att ledningen aktivt måste medverka för att brukarinflytande ska kunna komma till stånd. I detta fall har ett beslut tagits som av informanterna istället anses motverka brukarinflytandet, vilket uppfattas mycket negativt. Man kan här konstatera att brukarinflytandet blivit så självklart i verksamheten att deltagarna reagerar kraftfullt när detta på något sätt hotas eller inskränks.

8.4 Brukarinflytandets betydelse för verksamheten

Pia beskriver betydelsen för verksamheten på följande sätt: *”Det är vårt signum. Det har enorm påverkan. En stor del av vardagen som är självklar för deltagarna.”* På samma fråga svarar Per att brukarinflytandets inflytande i verksamheten är betydande. *”Deltagarna bestämmer mer och är mer delaktiga i verksamheten. Man får en verksamhet som de faktiskt vill ha och behöver inte gissa vad de vill ha. Den som bär skon vet bäst var den klämmer.”*

Carl bekräftar att aktiviteter och arbetsgrupper är helt skapade efter deltagares önskemål. *”Aktiviteterna är initierade av önskemål från deltagarna. Idéer växer fram. Vad gäller arbetsgrupper får vi väl inte plats med fler. De har också utgått från deltagarna.”* Han sätter även fingret på vad han anser är personalens uppgift. *”Personalen ska skapa utrymme för brukarinflytande. Man får lära sig att ta ett steg tillbaka. Att coacha utan att lägga sig i.”*

Pia kan inte se hur verksamheten på gården skulle kunna fungera utan brukarinflytande. *”Jag har svårt att tänka mig hur det skulle gå om någon skulle ta bort det. Det är en av målbilderna. De andra aktivitetshusen har inte med sig det sedan tidigare. För oss sitter det i väggarna. Det finns med i varje andetag.”*

Inte heller Patrik kan tänka sig en Gunnareds Gård utan brukarinflytandet. På frågan om vad alternativet till att jobba med brukarinflytande skulle kunna vara svarar han: *”Att verksamheten stängs. Jag vet inte.”* Han tycker också att gården arbetar på helt rätt sätt när det gäller själva tillämpningen av brukarinflytande. *”Brukarinflytande ska se ut som det gör här. Det fungerar bra, men det betyder inte att det inte finns mer att utveckla. Man måste ständigt jobba med det. Vi försöker hålla det vid liv.”*

Carl påpekar att Gunnareds Gård utan brukarinflytande inte skulle vara Gunnareds Gård. *”Det har blivit så självklart. Vi har under så lång tid varit styrda av brukarinflytande. Det är så naturligt att man inte tänker på det. Det sitter i väggarna.”*

Inge har bara positivt att säga om brukarinflytande, men tror samtidigt att en helt och hållet brukarstyrd verksamhet utan personal inte skulle fungera. *”Jag skrev en uppsats om ett bostadsområde med ett allaktivitetshus. Där behövdes socionomernas närvaro. Det är samma här. Det hela rinner ut i sanden utan personal. En viss styrning behövs.”*

Temat här kan sägas vara symbios. Brukarinflytandet och verksamheten på gården är ömsesidigt beroende av varandra. Det faktum att jag flera gånger får höra från olika personer att brukarinflytandet ”sitter i väggarna” på Gunnareds Gård visar på att brukarinflytandet har enorm påverkan på verksamheten. Gunnareds Gård har blivit synonymt med brukarinflytande och verksamheten skulle inte gå att känna igen om man tog bort detta element. Faktum är ju att verksamheten faktiskt har förändrats en hel del under årens lopp. Många delar av verksamheten har försvunnit och många har ändrat form. Dock finns det en sak man inte har velat ta bort: brukarinflytandet. Det är en så pass integrerad del av verksamheten, så att det knappt skulle vara möjligt.

8.5 Brukarinflytandets betydelse för deltagarna

Pia anser att det inte är lika lätt för besökarna att vara passiva eftersom de faktiskt har inflytande över verksamheten. *”Man blir bra behandlad och tar med sig det till världen utanför.”*

Att Gunnareds Gård har haft en positiv påverkan på deltagarna är något som otvetydigt framkommer i intervjuerna. I många fall är det dock svårt att avgöra hur mycket av detta som har med själva brukarinflytandet att göra. Något som återkommer gång på gång är hur mycket gemenskapen och de sociala kontakterna på gården spelar roll. *”Gemenskapen är fin! Den bästa som finns!”*, säger exempelvis Morgan. Då brukarinflytandet är en så grundläggande del i verksamheten kan det dock antas att hela verksamheten och allt som påverkas därav, inklusive den gemenskap som upplevs där, hade sett ut på ett helt annat sätt om man inte tillämpat brukarinflytande.

Brukarinflytandet påverkar deltagarnas vardag på gården. Inom de områden deltagarna kan bestämma över är det de som kollektiv som har makten och inte personalen. Detta blir tydligt när Christer får frågan om vad deltagarna kan påverka. *”Till exempel om alla vill få bort något ur verksamheten kommer det att bli så även om personalen vill annorlunda.”*

Roger är en drivande man som ligger bakom flera aktiviteter och förändringar i verksamheten på gården. Förutom gymmet existerar exempelvis demonteringsgruppen tack vare Roger. Det är tydligt att han omfamnat brukarinflytandet och försöker göra det mesta av det. Han slår sig heller inte till ro med vad han åstadkommit hittills, utan fortsätter att påverka *”Jag har många idéer. På mitt initiativ ska även det andra garaget nu göras iordning.”*

Morgan berättar att även om huvudorsaken till att han kommer till gården är den psykosociala samvaron uppskattar han att få vara med och hjälpa till med olika uppgifter. *”Jag får vissa uppgifter. Handla på Willys, till exempel. Nu är det slut med det, så jag får istället hjälpa till att lasta av godset från Servera.”* Det märks att Morgan inte är helt nöjd med detta, vilket är ett exempel på att möjligheten att påverka betyder mycket för deltagarna på Gunnareds Gård.

Per tror att brukarinflytandet gör att det blir roligare för deltagarna. *”Man växer med det. De som varit på andra ställen ser skillnaden. Andra kanske inte gör det.”* Även Viktor ser bara positivt på inflytandet och konstaterar precis som Per att *”man växer med uppgiften”*. Carl poängterar att deltagarna även måste kunna ta följderna av deras inflytande. *”Med inflytande kommer ansvar. Man kan inte skylla på personalen.”*

Ett tema jag tycker verkar återkomma i mina intervjuer är makt och ansvar. Även om inte alla säger det rakt ut kan man skönja att ansvarstagandet är centralt för deltagarna när det gäller brukarinflytandet. Makt är centralt i empowerment-begreppet. Empowerment handlar enligt Payne (2005) om att överflytta makt från professionella till brukare. Deltagarna på gården känner i många fall att de faktiskt har makt som kollektiv. De är inte underlägsna personalen, utan kan faktiskt rösta ner personalen i vissa fall, något som det nyss nämnda citatet från Christer påvisar

tydligt. Deltagarna har tagit sig makt och de vet i många fall att de kan använda den. Naturligtvis inom de gränser som är uppställda, men ändå helt fritt inom dessa.

Inom empowermentbegreppet handlar makt sällan om att ha makt över något, utan snarare om makt till något. Praktiskt sett är detta något som innebär att individen får makt till att genomföra sin egen vilja och få gehör för de värderingar och önskemål han eller hon kan ha (Husom Løken, 2007). Det är även detta som är centralt för brukarinflytandet på Gunnareds Gård. Det är deltagarnas vilja och önskemål som styr riktningen för verksamheten på gården. Deltagarna bestämmer vilka aktiviteter som ska få fortsätta och vilka som eventuellt ska läggas ned helt utifrån sina egna intressen.

En människa som är en del av en beslutsprocess känner också att den personliga kontrollen över sitt eget öde ökar. Det är också så att antalet valmöjligheter står i samband med empowerment och egenmakt (Toll & Schale 2008). Deltagarna på Gunnareds Gård har ett antal valmöjligheter i de beslut som tas och det märks att man som deltagare med rätta är skeptisk när beslut tas över deras huvuden. Deltagarna på gården är vana vid att få vara med att bestämma och när de inte får detta, som när det gäller inköpsbeslutet, jäser missnöjet. Även om beslutet i sig inte bidrar till brukarinflytandet på gården visar denna reaktion att man till viss del har lyckats. Enligt Tengqvist (2007) är en av utgångspunkterna i empowerment-orienterat arbete att man synliggör maktstrukturer. Deltagarna på Gunnareds Gård har mycket klart för sig hur maktstrukturerna ser ut och protesterar när de känner att någon klampar in och försöker bestämma på deras område. På ett aktivitetshus där brukarinflytandet inte vore så påtagligt hade reaktionen kanske varit en helt annan.

8.6 Brukarinflytandets betydelse för personalen

Pia ser sin roll på Gunnareds Gård som stödjande. Hon försöker hålla sig i bakgrunden, men är redo att ingripa när det behövs. Konfliktfrågor är till exempel personalens uppgift. De måste också ta beslut om avstängning om det skulle vara nödvändigt. Detta har man dock inte behövt göra särskilt ofta. Under tio år har tre personer blivit avstängda.

Personalen har också till uppgift att uppmuntra brukarinflytandet. ”*Vårt jobb går till stor del ut på att uppmuntra till egna beslut*”, berättar Pia. Det är viktigt att besökarna blir sedda och lyssnade på. Relationen med besökarna beskriver hon som personlig, men inte privat. Hon berättar att det finns deltagare som är mycket sköra och att det gäller att ”*ta på sig silkesvantarna*” i dessa fall, men att hon har lärt sig bra att läsa av kroppsspråk och olika vibbar. Personalens inflytande beskriver Pia som ganska stort, men tillstår att man försöker bjuda in deltagarna i så många beslut som möjligt. Brukarinflytandet har enligt Pia gjort att hennes roll blivit mer obekvämt på så sätt att det kräver mer av henne än det gjort annars, men hon förklarar också att hon tycker att arbetet blir mycket roligare. Hon hade gärna sett ännu högre grad av brukarinflytande om detta varit möjligt.

Per anser att det är etiskt rätt att arbeta med brukarinflytande. *”Man jobbar på rätt sätt och tar hänsyn till allas lika värde.”* Patrik beskriver sin roll på gården som ett stöd. *”Jag finns alltid där i bakgrunden, men tar inte över. Jag försöker vara jämlik med deltagarna.”* *”Deltagarna måste lita på mig som person.”* Patrik försöker hela tiden agera utifrån ett brukarinflytandeperspektiv och poängterar att det är viktigt att alla känner delaktighet. *”Jobbar man med processen måste man tro på den som personal.”* Han berättar exempelvis att han försöker få med hela arbetsgruppen när han har möten med utomstående om saker som angår denna. *”Det viktigaste är inte resultatet, det är processen”*, förklarar Patrik och menar att deltagarnas medverkan i beslutsprocesserna betyder mer för dem än om det i slutändan blir rätt beslut som tas.

Payne (2005) skriver att en risk med empowerment-orienterad praktik är att de professionella arbetar med förutsättningen att alla människor ska kunna nå samma höga grad av empowerment. Det tycks som om personalen är medvetna om detta och inser att varje individ har olika förutsättningar. Som Pia beskriver försöker man läsa av kroppsspråk och humör för att inte tvinga någon att ta makt som kanske inte vill det, utan istället uppmuntra deltagarna till att utnyttja sitt inflytande.

Man försöker också att vara ett stöd och inte leda allt för mycket. Toll & Schale (2008) skriver att personalen i verksamheter som den på Gunnareds Gård måste hålla en låg profil och inte vara allt för hjälpsamma. Det deltagarna kan göra själva ska de också göra själva. Detta är en inställning personalen på gården säkerligen kan skriva under på. Man hjälper och stöttar då man måste, men försöker hela tiden uppmuntra individen att ta ett eget ansvar. Samtliga i personalen har varit med så pass länge att de vet vad brukarinflytandet innebär. Det har blivit en naturlig del av deras arbete och det tycks som om ingen av dem hade velat arbeta på något annat sätt.

8.7 Leder brukarinflytandet till återhämtning?

Ett mål med verksamheten enligt Pia är att *”bryta människors isolering och att påverka människor i en självväxt, vad det nu kan innebära?”*. Man vill få människor att sluta isolera sig och må dåligt. Pia menar att arbetsuppgifter och den medverkan i bestämmandet i olika arbetsuppgifter på gården *”leder till helande; ett arbete som påverkar öga och hand”*. Detta i kombination med att det konstant pågår ett samtal gör att deltagarna mår bättre.

Pia tror att Gunnareds Gård påverkar deltagarnas livssituation på ett positivt sätt. *”Människor gör saker på fritiden. De får ett socialt nätverk.”* *”Det finns solskenshistorier och exempel på folk som kommit igen.”* Detta var dock enligt Pia vanligare i det minisamhälle som Gunnareds Gård tidigare var en del av. Även Per tror att Gunnareds Gård påverkar deltagarnas livssituation på ett positivt sätt. *”Vi tror det, men det är svårt att mäta. De säger att de mår bättre.”*

Inge är tydlig med varför han kommer till Gunnareds Gård. *”Annars skulle jag bara ligga hemma.”* Även om han mest spelar kort, dricker kaffe och hänger sig i diskussioner med personal och andra deltagare på gården blir brukarinflytandet en

del av hans vardag. Dessutom berömmar han det välkomnande klimatet på gården. ”Jag har blivit accepterad för den jag är.” Inge fortsätter med att förklara att han tror att det faktum att Gunnareds Gård finns har haft en påverkan på hälsan. ”Numera går jag upp på dagarna och vänder inte på dygnet längre. Det har varit positivt både psykiskt och fysiskt. Mitt liv har förändrats till det positiva.”

Viktor berättar att hans tid på gården utan tvekan påverkat hans vardag. ”Utan Gunnareds Gård hade jag inte suttit här idag. Innan var jag bara hemma, låg och glodde i taket, brydde mig inte om något. Jag mådde jättedåligt. Nu har jag sysselsättning. Träffar folk, får tiden att gå. Man har gjort något och är trött när man kommer hem.” Viktor tror inte att det skulle ha samma effekt att besöka andra aktivitetshus. ”Jag har besökt Villa Söder, Kortedala och Centrum. Det är mer kurser och sånt. Inte samma gemenskap. Det är något visst med Gunnareds Gård.”

En av deltagarna, som jag här av anonymitetsskäl inte skriver ut det fingerade namnet på, berättar att den allra största påverkan gården haft på hans liv var något som hände för sex år sedan. ”Jag träffade min fru här. Vi var klasskamrater för många år sedan. Vi träffades igen när hon började här och jobbade här i en sommar.”

Christer som får viss ersättning för att vara på Gunnareds Gård förklarar att han har blandade känslor inför gården. ”Ibland är det lite jobbigt. Vissa dagar tvingar man sig hit för att inte förlora pengar. Samtidigt mår man bättre här. Man längtar hit hela tiden. Man blir sjukare och sjukare när man stannar hemma. Fast det var roligare med Zookraft. Det var det bästa. Man hade jobb hela tiden. Mycket roligare och motiverande.”

Att Gunnareds Gård har en positiv inverkan på deltagarnas självkänsla är Pia övertygad om. Hon berättar om en tjej med ledsagare som brukade besöka gården och som tidigare inte kunde göra något utan denna ledsagare. Besöken på gården uppmuntrade denna deltagare att göra mer saker på egen hand och när ledsagaren en dag var sjuk upptäckte deltagaren att hon nu inte behövde denna längre. Nu har hon flyttat från sitt gruppboende till en egen lägenhet och är på praktik. Detta från att tidigare inte ens kunnat gå och handla mat själv. Pia anser dock att det minisamhälle som fanns förut ledde till ”mer empowerment” än dagens verksamhet. ”Man fick prova på arbete på ett helt annat sätt.”

Pia är säker på att brukarinflytandet har betydelse för hur besökarna mår. ”Beatrice Toll mätte detta. Tidigare hade de tätare och längre inläggningar på sjukhus.” Hon fortsätter med att förklara att hon tror att deltagarna blir lyckligare på grund av den samhörighet som brukarinflytandet på gården ger. ”Människor som känner samhörighet är lyckligare.” Samhörigheten och gemenskapen är ett tydligt inslag på Gunnareds Gård och något samtliga deltagare återkommer till i intervjuerna. Roger beskriver exempelvis gården som ”min andra familj”. Även Viktor nämner ordet familj när han ska beskriva varför han kommer till gården. ”För kompisarna, personalen, den fina gemenskapen. Vi är som en liten familj där alla känner alla och bryr sig om varandra.”

Per tror också att Gunnareds Gård har en positiv inverkan på deltagarnas liv. *”Människor mår bra av sociala sammanhang och aktiviteter. Vi erbjuder en social gemenskap och meningsfull sysselsättning. Deltagare får struktur på dagarna och struktur på åren. Man tränar på sociala situationer. Om man vill ha det lite mer jobbligt ska man även kunna få det.”* Per är också lite missnöjd över att verksamheten i Växtkraft lades ner och tror att det kan ha påverkat före detta deltagares liv negativt. *”Växtkraft var ännu mer socialiserande gemenskap. Växtrehab var ren arbetsrehabilitering. Vi har lite av det fortfarande, men inte hela trappan. Nu börjar det pratas om att bygga upp det igen. Många från Växtkraft kommer inte längre hit. Om alternativet är isolering mår de ju inte så bra.”*

På frågan om Gunnareds Gård bidrar till besökarnas återhämtning svarar Pia ett klart och rappt *”ja!”*. Dock medger hon att det är en lång process. *”Vi fungerar som spegling och den man får stöttning av.”* *”Någon som gör det lilla extra. Det försöker vi göra.”* *”Överenskommelser är viktigt för återhämtning.”*

Morgan berättar att Gunnareds Gård har betytt mycket för honom när det gäller att ta sociala kontakter och initiativ. *”Jag kan göra saker jag inte kunde innan Gunnareds Gård fanns.”* Han förklarar att han vågar mer och att han reser på olika countrygalor, något som är ett stort intresse. *”Jag har till och med varit i Nashville”*, säger han glatt. Han berättar även att han numera känner att han kan lyssna på andra deltagares problem och kanske i vissa fall själv vara ett stöd för sina medmänniskor. *”Även om man mår dåligt själv kan man vara med och hjälpa andra.”* På frågan om hur hans egen hälsa utvecklats konstaterar Morgan att den definitivt stärkts. *”Jag mår inte lika dåligt som jag skulle gjort annars.”*

Även Carl ser sin sociala situation i ett helt annat ljus än tidigare. Han beskriver deltagare och personal som ett kompisgäng och säger att han lärt sig mycket på gården. *”Jag har lärt mig ta folk. Att jag gör det jag gör idag beror på Gunnareds Gård.”*

Barbro kan inte tänka sig ett liv utan gården. *”Jag trivs här och har fått många kompisar. Det finns aktiviteter jag tycker om. Jag älskar att sjunga. Musiken är mitt stora intresse. Jag har inte någon annanstans att ta vägen heller. Det skulle vara tråkigt om jag inte kunde gå hit. Här har jag mitt sociala liv. Jag vill inte sitta hemma.”* Senare i intervjun beskriver hon den betydelse gården haft för henne. *”Det har haft stor betydelse. Jag hade varit väldigt ensam och mått sämre annars. Jag mår bättre när jag går hit.”*

Carina berättar att hon sett hur vissa deltagares sociala liv förändrats sedan de börjat komma till Gunnareds Gård. *”Jag har ett nätverk och familj utanför gården och umgås därför inte själv med deltagare i andra sammanhang, men många här umgås på fritiden. En del har till och med gift sig efter att ha träffats här. För många betyder gemenskapen på gården ett stort socialt nätverk.”* Hon förklarar också att hennes egen syn på människor med psykisk ohälsa förändrats under sin tid på Gunnareds Gård. *”Jag älskar det här stället. Jag har lärt mig hur man själv ska vara. Jag har blivit en bättre människa. Jag har jobbat med människor innan, men här har jag fått kontakt med underbara människor som jag haft fördomar om tidigare.”*

Så leder då brukarinflytandet till återhämtning? Vi kan konstatera att flertalet deltagare anser att de mår bättre nu än vad de gjorde innan de började besöka Gunnareds Gård. Frågan är vad det är på Gunnareds Gård som gjort att de mår bättre. Är det brukarinflytandet, eller är det något annat. Det är naturligtvis inte helt enkelt att svara på. En faktor som definitivt verkar viktig och som nämns av många är ”den fina gemenskapen” på gården. Detta är också något jag noterat under mina observationer. Det tycks som om denna gemenskap är en starkt bidragande faktor till att deltagarna trivs så pass bra som de faktiskt gör. Detta är i linje med vad som tidigare kommit fram i forskning om Fountain House-rörelsen, där de sociala kontakterna pekas ut som en av de viktigaste faktorerna (Meeuwisse, 1997; Karlsson, 2007). Det är också något som Losberg & Ottosson (2011) ser som en typ av självhjälp för deltagarna på Gunnareds Gård.

Topor (2001) skriver att återhämtningsprocesser starkt beror på det stöd en människa kan få i vardagliga situationer av närstående. Utifrån intervjuerna kan jag konstatera att många av deltagarna ser övriga deltagare som sina närmaste. Deltagarna upplever också ett stort stöd från både personal och de övriga deltagarna. Livet och verksamheten på Gunnareds Gård är vardagen för de som vistas där. Det är den fasta punkten i tillvaron många av deltagarna inte skulle kunna vara utan. Då deltagarna upplever att de får stöttning och gemenskap på gården skulle detta naturligtvis kunna påverka återhämtningen enligt Topors teorier.

Vad är det då som bidrar till denna gemenskap? Självklart är det ganska mycket som spelar in, men ett inslag skulle kunna vara just brukarinflytandet. Från mina intervjuer och observationer kan jag konstatera att det bland många deltagare finns en stolthet över att man är en del av en gemenskap som tillsammans styr över det dagliga arbetet på Gunnareds Gård. Många ser sig som en del i ett stort gemensamt arbetslag som strävar efter samma mål. Det kan vara så att gemenskapen på gården sett ut på ett helt annat sätt om det inte funnits så starka inslag av brukarinflytande.

Som tidigare nämnts anser Topor (2005) att de fyra faktorerna materiella förutsättningar, en meningsfull förklaring, individens egen medverkan samt andra människors insatser har stor inverkan på en människas förmåga att återhämta sig. Det kan därför vara intressant att titta lite närmare på en del av dessa faktorer och deras eventuella närvaro på Gunnareds Gård.

När det gäller materiella förutsättningar är pengar en viktig hörnsten. Det är ekonomiska förutsättningar som gör att man kan överleva och skaffa sig ett rikt socialt liv, något som ofta förbises (Topor, 2005). På Gunnareds Gård får man numera ingen ersättning för det arbete man utför som i det gamla minisamhället. Kanske vore det på sin plats att erbjuda en viss ersättning för den tid och de ansträngningar som görs av deltagarna för att skapa en välmående mötesplats. Detta skulle i så fall kunna stärka deltagarnas uppfattning av att det arbete de lägger ned faktiskt räknas och är viktigt.

En annan materiell förutsättning är betydelsen av att ha platser i sitt liv. Dessa platser kan exempelvis vara olika former av kamratstödande verksamhet eller träffpunkter (Topor, 2005). Här fyller Gunnareds Gård en betydande funktion.

Flera av deltagarna poängterar i intervjuerna hur viktigt det är att de har någonstans att gå och att de annars bara skulle sitta hemma utan att göra något särskilt.

Den andra av de fyra faktorerna är vikten av att få en meningsfull förklaring till saker och ting. En fråga som uppkommer hos människor med psykiska funktionshinder är varför just de drabbats. Man söker efter en mening för det som man varit med om för att kunna bringa struktur i livet (Topor, 2005). Topor skriver bland annat att det sociala samspelets roll är betydelsefullt i detta sammanhang och att en lämplig miljö med ”bra” människor kan leda till återhämtning. Även här spelar Gunnareds Gård en stor roll. Det märks att personalen, men även deltagarna anstränger sig för att miljön på gården ska vara så välkomnande och omfamnande som möjligt. Genom brukarinflytandet ska alla innefattas och känna sig delaktiga i gårdens verksamhet.

Individen själv har också en enorm påverkan på den egna återhämtningen enligt Topor (2005). Här kan Gunnareds Gård sägas ha en mer indirekt roll. För att deltagarna själva ska kunna utveckla konstruktiva hanteringssätt av sin situation krävs att de har kraft att orka göra detta. Gården finns här som ett stöd och lite av en verktygslåda för deltagarna att använda sig av. De olika verksamheterna på gården kan ses som olika verktyg. Alla verktyg kanske inte passar alla deltagare, men något kanske gör det och kan bli ett stöd för individen i hanterandet av situationen.

När det gäller den fjärde faktorn, det vill säga andra människors insatser, skriver Topor (2005) att detta har en avgörande roll. Familjemedlemmar, vänner, deltagare och professionella har alla en stor betydelse i hur återhämtningen fungerar. Detta verkar man vara väl medveten om på Gunnareds Gård. Personalen ser deltagarna som fullt kapabla individer och uppmuntrar inflytande. Deltagare ser andra deltagare som sina nära vänner och stöttar varandra när det behövs. Återigen kommer vi tillbaka till gemenskapen på gården och betydelsen av denna som inte kan underskattas.

Vad har då allt detta med brukarinflytande att göra? Gunnareds Gård är som jag tidigare konstaterat i stort sett synonymt med brukarinflytande. Man har arbetat med detta så länge att det blivit en naturlig del av verksamheten och vardagen på gården. Gunnareds Gård skulle inte vara Gunnareds Gård utan brukarinflytandet. Utan Gunnareds Gård skulle det inte heller finnas den gemenskap som är så viktig, de verktyg som deltagarna kan använda eller den plats som kommit att bli så central i deras liv. Kanske är det inte enbart brukarinflytandet i sig som direkt leder till återhämtning, men Gunnareds Gård gör det – och Gunnareds Gård hade inte funnits utan brukarinflytandet.

9 Summering

9.1 Sammanfattning

Syftet med denna undersökning var att ta reda på hur personal och deltagare på Gunnareds Gård upplever betydelsen av brukarinflytandet i verksamheten. Gunnareds Gård kanske ser ut som vilket litet hus som helst, men det är ett viktigt hus med en verksamhet som betyder mycket för de deltagare som vänder sig dit. Det är tydligt att de deltagare jag intervjuat mår betydligt bättre sedan de började besöka gården. Troligtvis gäller det även för flertalet övriga besökare på gården. De allra flesta har inget tvång på sig att besöka Gunnareds Gård, men de gör det ändå. Kanske kommer man för den fina gemenskapen, för en kopp kaffe eller för att vara med på en aktivitet. Oavsett skäl så kommer man som deltagare i kontakt med brukarinflytandet eftersom detta är något som genomsyrar hela verksamheten. Det är tydligt att man tar brukarinflytandet på allvar, både från personalens sida och från deltagarna i verksamheten. Eftersom man arbetat på detta sätt under så pass många år finns det en klar insikt i att Gunnareds Gård inte skulle vara densamma utan brukarinflytandet.

Brukarinflytandet gör till stor del att deltagarna känner sig hörda och känner att de faktiskt kan påverka. Som deltagare vet man att man inom de gränser som givits kan påverka en hel del och som personal uppmuntrar man deltagarna till detta. Detta är ett empowerment-inriktat tänkande som gör att deltagare får mer makt över den vardag som verksamheten på gården faktiskt utgör för dem. Troligtvis är det också en viktig faktor i den återhämtningsresa som deltagarna på gården förtar sig. Naturligtvis finns det även andra ingredienser som bidrar positivt, såsom gemenskap och det faktum att deltagare har en plats att gå till, men man ska inte förringa den betydelse brukarinflytandet har. Flera av de deltagare jag intervjuat har besökt andra aktivitetshus, men ändå återkommit till Gunnareds Gård där de känner att de är en del av verksamheten på ett helt annat sätt.

Brukarinflytandet fungerar dock inte perfekt. Det finns exempel på deltagare som känner sig överkörda, deltagare som tycker beslutsprocessen går alldeles för långsamt och deltagare som tycker det går alldeles för snabbt. Detta är ett svårt område och precis som i alla andra demokratiska processer kommer det alltid att finnas individer som är mer eller mindre missnöjda. Det viktiga är då att personalen är uppmärksam på detta och fortsätter att uppmuntra dessa individer att vara med och påverka. Personalen på Gunnareds Gård är en viktig faktor för att brukarinflytandet fungerar så pass bra som det gör. De har insett att de måste finnas där som stöd och uppmuntra deltagarna samt att de själva måste acceptera att de får lämna ifrån sig en hel del makt. Samtliga har arbetat i verksamheten under lång tid och det är mycket viktigt att eventuell framtida ny personal också kommer att dela samma värderingar.

Det är svårt att inte beröra det faktum att verksamheten på Gunnareds Gård tidigare bestod av så mycket mer än vad den gör idag. Det minisamhälle som fanns förr var exempel på en mycket mer långtgående empowerment-inriktad verksamhet där deltagare fick mycket mer ansvar än idag. Själven av detta minisamhälle lever kvar i Gunnareds Gård idag och brukarinflytandet på gården

hade inte varit detsamma utan verksamhetens ursprung, men här känns det som att man gått åt fel håll. Med fler verksamheter som tillämpar brukarinflytande under Gunnareds Gård är det större chans för deltagarna att hitta något som passar just dem. Nackdelen är att verksamheten blir svårare att överblicka och därmed inte lika lätt att påverka för den enskilde deltagaren. Dock behöver det inte påverka brukarinflytandet negativt så länge deltagaren har makt över just den delen av verksamheten han eller hon deltar i.

Sammanfattningsvis kan man säga att brukarinflytandet är centralt på Gunnareds Gård. Det är något som påverkar verksamheten, något som personalen måste förhålla sig till och något som blir en naturlig del av deltagarnas vardag. Som deltagare på gården går det inte att komma undan brukarinflytandet. Man behöver inte påverka aktivt, men samtliga vet att de kan vara med och göra det om de vill. Denna makt är något som är en del i deltagarnas återhämtning och som gör att de kan börja ta makt över även andra delar av sitt liv.

Min tid på Gunnareds Gård var både intressant och lärorik. Jag kan verkligen rekommendera alla som vill se hur brukarinflytande går till i praktiken ett studiebesök på gården. Det är en sak att läsa om brukarinflytande i en akademisk text, men en helt annan att vara med i själva miljön där det händer. Gunnareds Gård är perfekt för ett sådant studiebesök eftersom det är precis som bland annat Pia och Carl påpekar. Brukarinflytandet ”*sitter i väggarna*”.

9.2 Förslag på fortsatt forskning

Det hade varit intressant att få ta del av en större undersökning av brukarinflytande som spänner över fler verksamheter. Skulle en sådan ge ett liknande resultat eller är Gunnareds Gård unik? Man skulle kunna inkludera verksamheter från andra delar av landet för att få ett resultat som är något mer generaliserbart.

Det vore också spännande med en jämförande studie mellan en verksamhet som Gunnareds Gård och en som inte har lika stort inslag av brukarinflytande för att på så sätt tydligare se den påverkan brukarinflytandet kan ha på verksamheter som denna. Helst skulle man även här vilja få med flera olika verksamheter av samma sort för att lättare urskilja vad som påverkas av brukarinflytandet och inte av andra faktorer just en specifik verksamhet uppvisar.

Epilog

Någon vecka efter att jag avslutat mina intervjuer och observationer återvände jag till Gunnareds Gård. Jag hade blivit inbjuden till det traditionella evenemanget ”Glöggfest efter jul” som föreningen Gunnareds Gårds Gemenskap arrangerar varje år. Den noggranne läsaren reagerar kanske på detta och påpekar att undersökningen ju gjordes under våren 2011. Det är helt korrekt. Denna glöggfest gick av stapeln den sista mars.

Bakgrunden är att glöggfesten innan jul för ett antal år sedan blev försenad och istället hölls ett par månader senare än planerat. Detta blev då en sådan succé att det numera är en årlig tradition. Ett problem är dock att det kan vara lite svårt att få tag på glögg i mars månad och detta var något man i år inte hade lyckats med. Årets glöggfest fick därför hållas utan glögg, men stämningen var trots detta på topp. Deltagarna lagade mat, dukade upp till fest och serverade bland annat pepparkakor, Janssons frestelse, köttbullar, rödkål, prinskorv, must, bröd, ost och fruktcocktail.

Stämningen var god och samtalen frodades. Jag fick höra att det var jätteroligt att jag var med och jag pratade med flera deltagare. Både sådana jag samtalat med tidigare och nya bekantskaper. Det slog mig hur lätt gemenskapen och den goda stämningen på gården smittar av sig och hur välkommen man känner sig trots att man inte varit i kontakt med verksamheten särskilt länge. Det är svårt att beskriva den varma känsla jag bar med mig när jag sakta promenerade hem från festen och tänkte på mina nyfunna bekantskaper på gården. En känsla som inte funnits utan Gunnareds Gård och därmed inte heller utan det brukarinflytande som utövas där.

Referenser

Askheim, O. P. & Starrin, B. (2007) ”Empowerment – ett modeord?”. I Ole Petter Askheim & Bengt Starrin, (red.): *Empowerment i teori och praktik*. Malmö: Gleerups Utbildning.

Civildepartementet (1999) Rapport: *Vidga brukarinflytandet – en väg till ökad delaktighet och bättre service*. Stockholm: Civildepartementet.

Coleman, R. (1999) *Återhämtning – ett okänt begrepp*. Hägersten: RSMH Riksförbundet för Social och Mental Hälsa.

Dahlberg, M. & Vedung, E. (2001) *Demokrati och brukarutvärdering*. Lund: Studentlitteratur.

Dalen, M. (2007) *Intervju som metod*. Malmö: Gleerups Utbildning.

Ershammar, D. & Wiksten, A. (2002) *Makt över sin vardag. Argument, tips och metoder för brukarinflytande inom verksamheter för psykiskt funktionshindrade*. Hägersten: Riksförbundet för Social och Mental Hälsa.

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (2004). *Metodpraktikan*. Stockholm: Norstedts juridik

Gustafsson, E. (1998) *Kraft att växa. Om Växtkraft med Gunnareds Gård*. Göteborg: Göteborgs Stad.

Göteborgs Stad Beskrivning *Inflytandeplan*. Göteborg: Gunnareds Gård.

Göteborgs Stad Informationsblad *Gunnareds Gård med Annexet*. Göteborg: Gunnareds Gård.

Hansson, L. (2005) ”Empowerment och brukarinflytande”. I David Brunt & Lars Hansson, (red.): *Att leva med psykiska funktionshinder. Livssituation och effektiva vård- och stödinsatser*. Lund: Studentlitteratur.

Henry, A. D., Barreira, P., Banks, S. Brown, J.-M., & McKay, C. (2001) “A retrospective study of clubhouse-based transitional employment.” *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 24, 4, 344-354.

Husom Løken, K. (2007) ”Svaga röster ska också höras” – brukarmedverkan inom den psykiska hälso- och sjukvården”. I Ole Petter Askheim & Bengt Starrin, (red.): *Empowerment i teori och praktik*. Malmö: Gleerups Utbildning.

Karlsson, M. (2007) *Vänskap och arbete. En dokumentation och utvärdering av Fountain House i Stockholm*. Stockholm: Ersta Sköndal högskola.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

- Larsson, S. (2005) ”Kvalitativ metod – en introduktion”. I Sam Larsson, John Lilja & Katarina Mannheimer (red): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindqvist, A.-L. (2007) *Att främja inflytande för psykiskt sjuka och funktionshindrade – ett utvecklingsarbete inom vård och omsorg. Utvärdering av tio försök med brukarinflytandesamordnare (BISAM) i kommun och landsting*. Stockholm: Stockholms Universitet.
- Losberg, E. & Ottosson, L. (2011) *En fika på vägen till ett (mer) självständigt liv? Empowermentprocesser på ett aktivitetshus*. Göteborg: Göteborgs Universitet.
- Länsstyrelsen Västra Götalands Län (2009) Beslut: *Tillsyn enligt 13 kap. 2 § socialtjänstlagen, SoL och 26 § lag om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS av kommunens insatser till personer med psykisk funktionsnedsättning i stadsdelsnämnden Gunnared i Göteborgs kommun*. Göteborg: Länsstyrelsen Västra Götalands Län.
- Macias, C., Jackson, R., Schroeder, C. & Wang, Q. (1999) “What is a Clubhouse? Report on the ICCD 1996 Survey of USA Clubhouses.” *Community Mental Health Journal*, 35, 2, 181-190.
- Meeuwisse, A. (1997) *Vänskap och organisering. En studie av Fountain House-rörelsen*. Lund: Arkiv förlag.
- Nordén, H. (2008) *Kunskap att hämta. Brukarmedverkan för en bättre psykiatri*. Stockholm: Gothia Förlag.
- Nordén, H. (2009) *Nu åker jag slalom. Om olika perspektiv på återhämtning vid psykisk ohälsa*. Stockholm: SKL Kommentus.
- Palmer Schale, C. (1997) *Att växa tillsammans. Om aktörsrelationer och socialpsykologiska mekanismer vid genomförandet av Växthusprojektet Gunnareds Gård. En sociologisk utvärdering av projektförlopp, dynamik och resultat*. Göteborg: Göteborgs Stad.
- Patel, R. & Davidson, B. (2003) *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.
- Payne, M. (2005) *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Socialstyrelsen (2005) Rapport: *Integration mellan forskning, utbildning och praktik ur ett brukarperspektiv*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Steinholtz Ekecrantz, L. (2005) ”Brukarinflytandets förändringspotentialer”. I Hydén, Lars-Christer: *Från psykiskt sjuk till psykiskt funktionshindrad*. Lund: Studentlitteratur.

Stenberg, L. (2008a) ”Gunnareds Gård – förändringar till det sämre.” *Revansch*, 28, 2, 10-12.

Stenberg, L. (2008b) ”När mänsklighet går före ekonomi – en lektion i hur egna erfarenheter påverkar politiker.” *Revansch*, 28, 4-5, 16-17.

Stenberg, L. (2010) ”Tillbaka till Gunnared.” *Revansch*, 30, 2, 5-7.

Svenning, C. (2003) *Metodboken*. Eslöv: Lorentz Förlag

Tengqvist, A. (2007) ”Att begränsa eller skapa möjligheter – om centrala förhållningssätt i empowermentarbete”. I Ole Petter Askheim & Bengt Starrin, (red.): *Empowerment i teori och praktik*. Malmö: Gleerups Utbildning.

Tengqvist, A., Björling, B. & Milling, M. (2007) *Kärnan av Empowerment: Erfarenheter från tio Europeiska Empowermentverksamheter*. Kvinnoforum förlag.

Toll, B. & Palmer Schale, C. (2008) *En väg till återhämtning*. Göteborg: BeCa Förlag.

Toll, B. & Toshach, C. (2007) *Socialpsykiatrisk rehabiliteringsmodell Metodhandbok*. Göteborg: Folkuniversitetet i Göteborg.

Topor, A. (2001) *Återhämtning från svåra psykiska störningar*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Topor, A. (2005) ”Återhämtning från svåra psykiska problem – bidragande faktorer”. I Magnus Sundgren & Alain Topor, (red.): *Social Psykiatri*. Stockholm: Bonnier Utbildning.

Törnquist, A. (2001) *Till förortens försvar. Utveckling och organisation i tre stadsdelar 1970 – 1995*. Göteborg: Göteborgs Universitet.

Utbildningsdepartementet Ds 2001:34 *Erfarenheter av ett utbrett brukarinflytande. En utredning om brukarinflytandet i Sverige 2001*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Watt Boolsen, M (2007) *Kvalitativa analyser*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Internetbaserade referenser

Arbetsförmedlingen (2008) Faktablad: ”Skyddat arbete hos offentlig arbetsgivare” (elektronisk). *Arbetsförmedlingens hemsida*.

<http://www.arbetsformedlingen.se/download/18.46ccfec5127ddccec778000485/osa_as.pdf> (2011-05-22)

Arbetsförmedlingen (2010) Faktablad: ”Jobb- och utvecklingsgarantin tredje fasen” (elektronisk). *Arbetsförmedlingens hemsida*.
<http://www.arbetsformedlingen.se/download/18.4b7cba481279b57bec180002296/job_fas3_as.pdf> (2011-05-22)

Arbetsförmedlingen (2011) Faktablad: ”Anställning med lönebidrag” (elektronisk). *Arbetsförmedlingens hemsida*.
<http://www.arbetsformedlingen.se/download/18.46ccfec5127ddccec778000478/lonebid_as.pdf> (2011-08-29)

Göteborgs Stad (2010) Beskrivning: ”Aktivitetshus” (elektronisk). *Social Resursförvaltnings hemsida*.
<<http://www.socialresursextranat.goteborg.se/prod/SocialResurs/dalisextra.nsf/e9a938279f42aefdc1256a5c002c3ddf/36fb7e2b4017a4acc12576e000517f6b?OpenDocument>> (2011-04-07)

Göteborgs Stad (2011) Beskrivning: ”Aktivitetshus” (elektronisk). *Göteborgs Stads hemsida*. <<http://www.goteborg.se/wps/portal/aktivitetshus>> (2011-04-07)

Missne, E. (2008) ”Brukarstyrning ger växtkraft” (elektronisk). *Fria tidningens hemsida*. <<http://www.fria.nu/artikel/76194>> (2011-05-18)

Socialstyrelsen (2007a) ”Funktionshinder” (elektronisk). *Socialstyrelsens hemsida*. <<http://app.socialstyrelsen.se/termbank/ViewTerm.aspx?TermID=4182>> (2011-09-23)

Socialstyrelsen (2007b) ”Funktionsnedsättning” (elektronisk). *Socialstyrelsens hemsida*. <<http://app.socialstyrelsen.se/termbank/ViewTerm.aspx?TermID=3594>> (2011-09-23)

Bilaga 1 – Intervjuguide

Intervjuguide personal

Bakgrund

- Hur länge har du arbetat på Gunnareds Gård?
- Hur kommer det sig att du började arbeta här?
- Vad har du för tidigare utbildning och erfarenhet?

Verksamheten

- Vad är målet med Gunnareds Gård?
- Vad har du för arbetsuppgifter?
- Hur ser du på din roll här på Gunnareds Gård?
- Vilken är målgruppen som kommer till Gunnareds Gård?
- Hur får nya besökare vetskap om Gunnareds Gård?
- Hur många besökare kommer ungefär på en dag?
- Håller ni i personalen kontakt med besökarna utanför verksamheten?
- Hur ser du på din relation med besökarna?
- Har verksamheten förändrats under tiden du arbetat här? I så fall hur?
- Hur stort är personalens inflytande över verksamheten?
- Hur stort är chefernas inflytande över verksamheten?
- Vilka arbetsgrupper finns det?
- Hur kommer man fram till vilka aktiviteter som ska finnas och hur de ska se ut?
- Vad gör föreningen Gunnareds Gårds Gemenskap?
- Hur fungerar brukarinflytandesamordningsgruppen? Vad har den för relation till verksamheten som bedrivs på Gunnareds Gård?

Brukarinflytande

- Vad är brukarinflytande för dig?
- Hur är tanken att brukarinflytandet ska se ut på Gunnareds Gård? Har ni en brukarinflytandeplan ni arbetar utifrån och i så fall hur?
- Hur ser brukarinflytandet ut på Gunnareds Gård i praktiken?

- Vad ingår inte i brukarinflytandet på Gunnareds Gård?
- Finns det något som är negativt med att arbeta med brukarinflytande?
- Hur uppmuntras brukarinflytandet på Gunnareds Gård?
- Vilken betydelse har brukarinflytandet för dig som personal på Gunnareds Gård?
- Vilken betydelse har brukarinflytandet för verksamheten på Gunnareds Gård?
- Vilken betydelse upplever du att brukarinflytandet har för besökarna på Gunnareds Gård?
- Har ni arbetat på något annat sätt än med brukarinflytande tidigare?
- Har brukarinflytandet varit annorlunda tidigare? I så fall på vilket sätt?
- Skulle brukarinflytandet kunna se ut på något annat sätt? I så fall hur?

Empowerment och återhämtning

- Har Gunnareds Gård någon påverkan på besökarnas livssituation och möjlighet att klara sin vardag?
- Har Gunnareds Gård någon påverkan på besökarnas självförtroende/självkänsla?
- Har verksamheten någon betydelse för hur besökarna mår fysiskt och psykiskt?
- Har Gunnareds Gård någon påverkan på besökarnas sociala nätverk?
- Hjälper Gunnareds Gård besökarna när det gäller jobbsökande eller liknande (till exempel jobbcoach)?
- Har ni någon som arbetstränar hos er?
- Anser du att Gunnareds Gård bidrar till besökarnas återhämtning? I så fall hur?

Intervjuguide besökare

Bakgrund

- Hur gammal är du?
- Hur länge har du kommit till Gunnareds Gård?
- Hur kom du i kontakt med Gunnareds Gård?

Verksamheten

- Hur ofta kommer du till Gunnareds Gård?
- Vad gör att du kommer till Gunnareds Gård?
- Vad har du gjort på Gunnareds Gård under tiden du besökt stället?
- Vad gör du när du kommer till Gunnareds Gård numera?
- Vad tycker du om aktiviteterna som finns på Gunnareds Gård?
- Hur ser du på din relation med personalen?
- Hur ser du på din relation med övriga besökare?
- Vilket inflytande har personalen på verksamheten?
- Vilket inflytande har cheferna på verksamheten?

Brukarinflytande

- Har besökarna inflytande på verksamheten?
- Hur kan besökarna på Gunnareds Gård påverka verksamheten?
- Finns det något negativt med att besökarna kan påverka verksamheten?
- Försöker du påverka verksamheten? I så fall hur?
- Blir du tillfrågad om dina åsikter?
- Lyssnar man på dina åsikter?
- Har du möjlighet att påverka vilka aktiviteter som finns?
- Deltar du i några möten angående verksamheten på Gunnareds Gård?
- Upplever du att du har något inflytande på dessa möten?
- Vad kan du inte påverka på Gunnareds Gård?
- Finns det något du skulle vilja förändra? I så fall vad?
- Har Gunnareds Gård fungerat på något annat sätt tidigare? I så fall hur?
- Tror du att Gunnareds Gård skulle kunna fungera bättre på något annat sätt?

Empowerment och återhämtning

- Har Gunnareds Gård påverkat dig i din vardag?
- Vad tycker du om gemenskapen på Gunnareds Gård?
- Umgås du med andra besökare från Gunnareds Gård när verksamheten är stängd?
- Vilken betydelse har Gunnareds Gård för dig?

- Har möjligheten att besöka Gunnareds Gård haft någon påverkan på din psykiska och fysiska hälsa?
- Upplever du att ditt liv har förändrats sedan du började besöka Gunnareds Gård? I så fall på vilket sätt?

Bilaga 2 – Samtyckesblankett

Samtycke för deltagande i studien ”Brukarinflytandets betydelse på Gunnareds Gård” av Monica Hagberg.

Härmed samtycker jag till att deltaga i nämnda studie och att medverka i en enskild intervju. Jag har tagit del av muntlig information om studiens syfte och uppläggning. Jag har också informerats om innebörden av mitt deltagande, att jag när som helst kan avbryta min medverkan utan att detta på något sätt får konsekvenser för mig på Gunnareds Gård, samt att den information jag ger kommer att behandlas på ett sådant sätt att min identitet inte röjs.

.....

Datum och ort

.....

Namn